

**KISPESTI PUSKÁS FERENC
ÁLTALÁNOS ISKOLA**

1191. Budapest, Berzsenyi u. 8.
Tel: 28-28-299 Fax: 28-29-654
e-mail: puskas@iskola.kispest.hu
www.puskas.kispest.hu

**A Pedagógiai Program
8.1.melléklete**

**A
Kispesti Puskás Ferenc
Általános Iskola**

fejlesztő programja

**a sajátos nevelési
igényű tanulók speciális
fejlesztéséhez**

A fejlesztő program a 20/2012. EMMI rendelet alapján és annak figyelembe vételével készült.

Hatályos: 2018. szeptember 1-től

Készítette:

BIHARI PÉTER
igazgató

2018. március.

TARTALOM

1. A fejlesztés feladatai
2. Helyzetkép
 - 2.1. A tanulói kör jellemzői
 - 2.2. Oktatásszervezési formák, intézményi szakmai kapcsolatok
3. A fejlesztés feltételei
 - 3.1. Személyi feltételek
 - 3.2. Tárgyi feltételek
 - 3.3. Segédeszközök
 - 3.4. Fejlesztési javaslat ütemezése
4. Általános célok, alapelvek
5. A fejlesztő tevékenység területei
6. Általános feladatok
 - 6.1. Szűrések, felmérések, szakvélemények, kontroll-vizsgálatok
 - 6.2. Szakmai együttműködések, kapcsolattartás
 - 6.3. Szakmai dokumentációk
 - 6.4. Habilitációs, rehabilitációs foglalkozások, időkeretek
7. A fejlesztés, terápia általános szempontjai
8. A fejlesztés tartalma
9. A fejlesztés eredményességének minősítése

1. A fejlesztés feladatai

A fejlesztés a sajátos nevelési igényű tanulók számára megfelelő tartalmak közvetítése során valósuljon meg, segítse a minél teljesebb önállóságuk elérését és a társadalomba való mind teljesebb beilleszkedést.

Az iskola fejlesztési követelményei igazodjanak a fejlődés lehetséges üteméhez.

Ha szükséges, a fejlesztés az iskoláskor előtti képességfejlődés területeire is terjedjen ki.

A rehabilitációs célú fejlesztő terápiák programjai váljanak az intézmények pedagógiai programjainak tartalmi elemeivé,

A tanulókat a nevelés, oktatás, fejlesztés ne terhelje túl.

Ennek érvényesítése érdekében a fejlesztés meghatározza:

- a tartalmak kijelölésekor egyes területek módosításának, elhagyásának vagy egyszerűsítésének, illetve új területek bevonásának lehetőségeit,
- a sérült képességek rehabilitációs, habilitációs célú korrekciójának területeit,
- a nevelés, oktatás és fejlesztés szokásosnál nagyobb mértékű időbeli kiterjesztésére vonatkozó javaslatokat
- a meglévő pozitív értékekre építkeznek.

2. Helyzetkép

2.1. A tanulói kör jellemzői

A sajátos nevelési igény típusai:

- beszéd fogyatékos
- hallássérült
- mozgáskorlátozott
- tanulási zavar
- magatartási zavar

2.2. Oktatásszervezési formák, intézményi szakmai kapcsolatok

Az intézmény jelenlegi oktatásszervezési formája (a szakmai alapidokumentum szerint):

Az első két évfolyamon logopédiai fejlesztő osztályok működtetése, szegregált formában. (A szegregált logopédiai osztály működését a fenntartó engedélyezheti)
A harmadik évfolyamtól kezdődően a sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatásban részesülnek.

A sajátos nevelési igény típusához, súlyossági fokához, az egyénhez igazított tanulási környezet kialakítása feltétele a sikeres iskolai munkának.

3. A fejlesztés feltételei

A *sajátos nevelési igényű neveléshez és oktatáshoz szükséges feltételek*: a gyermek, tanuló külön óvodai neveléséhez, illetve iskolai neveléséhez és oktatásához, a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatása, a neveléshez és oktatáshoz szükséges speciális tanterv, tankönyv és más segédletek; magánoktatáshoz, iskolai neveléshez és oktatáshoz, a fejlesztő felkészítéshez, az illetékes szakértői bizottság által meghatározottak szerinti foglalkozáshoz szükséges szakirányú végzettségű gyógypedagógus foglalkoztatása; a foglalkozásokhoz szükséges speciális tanterv, tankönyv, valamint speciális gyógyászati és technikai eszközök; a gyermek, tanuló részére a szakértői és rehabilitációs bizottság által meghatározott szakmai szolgáltatások biztosítása

4.1. Személyi feltételek

Mind a szegregált logopédiai, mind az integrált oktatáshoz megfelelő személyi feltételekkel rendelkezik iskolánk.

Logopédiai osztályainkban , - melyek iskolaotthonos munkaformában működnek – Meixner-féle dyslexia prevenciós módszerrel tanítanak a kollégák.

Az integrációban továbbhaladó tanulók fejlesztését még 2 fő logopédus, illetve 1 fő gyógypedagógus (fejlesztőpedagógus) segíti.

Emellett a nem beszéd fogyatékos tanulók fejlesztését utazó gyógypedagógus látja (láthatja) el.

A személyi feltételekkel szorosan összekapcsolódnak a módszertani feltételek.

Az oktatás differenciálásának fontos feltétele az oktatás individualizálása, mely az alábbi *három* dolgot jelenti:

- *A célok szerinti differenciált tanulás elve:*

Az az elv, hogy minden gyermek számára más célt jelölünk ki. A gyermekek különbözősége miatt, pedagógiai munkánk során különböző célokat kell kitűznünk velük szemben.

- *A differenciált tanulási segítségnyújtás elve:*

A módszerek individualizálását az intézkedések és módszerek differenciálása, széleskörű módszertani adatbázis alkalmazása, a pedagógiai segítségnyújtás gyermekekhez való igazítása jellemzi.

- *Egyéni teljesítmény-értékelés elve*

A teljesítmény individualizálása során figyelembe vesszük a tanuló meglévő vagy sérült képességeit, erőfeszítéseit, motivációját, szükség esetén még a családi szocio-kulturális viszonyok jellemzőit is.

4.2. Tárgyi feltételek

Intézményünk a megfelelő tárgyi eszközökkel is rendelkezik. Három speciális logopédiai teremben tudjuk biztosítani a tanulók logopédiai ellátását, mely termék kialakítása a szakmai munkához megfelel.

A fejlesztendő tanulóknak külön helyiséget tudunk biztosítani.

4.3. Segédeszközök

A beszédfigyafogatósság fejlesztéséhez a szükséges szakmai eszközök a rendelkezésünkre állnak.

4.4. Fejlesztési javaslat ütemezése

5. Általános célok, alapelvek

A sajátos nevelési igényű tanulók eredményes szocializációját, iskolai pályafutását elősegítheti a nem sajátos nevelési igényű tanulókkal együtt történő - integrált - oktatásuk. Az együttnevelést megvalósító intézmény többet vállal, magasabb értéket kínál, mint részvétet és védettséget. Sikerkritériumnak a tanulók beilleszkedése, a többi tanulóval való együtt haladása tekinthető, melynek eredményes megvalósítását az alábbi tényezők biztosítják:

- Az együttnevelést megvalósító iskolák pedagógusainak, a szülők közösségének felkészítése a sajátos nevelési igényű tanulók fogadására.

- Az együttnevelés megvalósításában, a különböző pedagógiai színtereken a rehabilitációs, rehabilitációs szemlélet érvényesülése és a sérülés specifikus módszertani eljárások alkalmazása. A módszerek, módszerkombinációk megválasztásában a „sérülésspecifikusság” alkalmazkodást jelent a sajátos nevelési igény típusához, az elmaradások súlyosságához, az egyéni fejlődési sajátosságokhoz.

- A nyitott tanítási-tanulási folyamatban megvalósuló tevékenység, amely lehetővé teszi az egyes gyermek vagy csoport igényeitől függő pedagógiai - esetenként egészségügyi - eljárások, eszközök, módszerek, terápiák, a tanítás-tanulást segítő speciális eszközök alkalmazását.

- A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésében, oktatásában, fejlesztésében részt vevő, magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkező pedagógus, aki

- a) a tananyag-feldolgozásnál figyelembe veszi a tantárgyi tartalmak - egyes sajátos nevelési igényű tanulók csoportjaira jellemző - módosulásait;

- b) szükség esetén egyéni fejlesztési tervet készít, ennek alapján egyéni haladási ütemet biztosít, a differenciált nevelés, oktatás céljából individuális módszereket, technikákat alkalmaz;

- c) a tanórai tevékenységek, foglalkozások során a pedagógiai diagnózisban szereplő javaslatokat beépíti, a folyamatos értékelés, hatékonyság-vizsgálat, a tanulói teljesítmények elemzése alapján - szükség esetén - megváltoztatja eljárásait, az adott szükségletre igazodó módszereket alkalmaz;

- d) egy-egy tanulási, nevelési helyzet, probléma megoldásához alternatívákat keres;

e) alkalmazkodik az eltérő képességekhez, az eltérő viselkedésekhez;

f) együttműködik különböző szakemberekkel, a gyógypedagógus iránymutatásait, javaslatait beépíti a pedagógiai folyamatokba.

A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésében, oktatásában, fejlesztésében részt vevő - a tanuló fogyatékoságának típusához igazodó szakképzettséggel rendelkező - gyógypedagógiai tanár/terapeuta az együttműködés során

a) segíti a pedagógiai diagnózis értelmezését;

b) javaslatot tesz a fogyatékoság típusához, a tanuló egyéni igényeihez szükséges környezet kialakítására (a tanuló elhelyezése az osztályteremben, szükséges megvilágítás, hely- és helyzetváltoztatást segítő bútorok, eszközök alkalmazása stb.);

c) segítséget nyújt a tanuláshoz, művelődéshez szükséges speciális segédeszközök kiválasztásában, tájékoztat a beszerzési lehetőségekről;

d) javaslatot tesz gyógypedagógiai specifikus módszerek, módszerkombinációk alkalmazására;

e) figyelemmel kíséri a tanulók haladását, részt vesz a részeredmények értékelésében, javaslatot tesz az egyéni fejlesztési szükséglethez igazodó módszerváltásokra;

f) együttműködik a többségi pedagógusokkal, figyelembe veszi a tanulóval foglalkozó pedagógus tapasztalatait, észrevételeit, javaslatait;

g) terápiás fejlesztő tevékenységet végez a tanulóval való közvetlen foglalkozásokon - egyéni fejlesztési terv alapján a rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeretben -, ennek során támaszkodik a tanuló meglévő képességeire, az ép funkciókra.

Az integrált nevelésben, oktatásban részt vállaló közoktatási intézmények igénybe vehetik az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények, szak- és pedagógiai szakmai szolgáltatását, az utazó gyógypedagógiai hálózat működtetésére kijelölt intézmények segítségét a megyei/fővárosi közoktatás-fejlesztési tervekben meghatározott feladatellátás szerint.

A testi fogyatékos (mozgáskorlátozott) tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A mozgáskorlátozott tanuló

Mozgáskorlátozott az a tanuló, akinél a mozgásszervrendszer veleszületett vagy szerzett károsodása és/vagy funkciózavara miatt jelentős és maradandó mozgásos akadályozottság áll fenn, melynek következtében megváltozik a mozgásos tapasztalatszerzés és a szocializáció.

A tanuló speciális nevelési szükségletét meghatározza a károsodás keletkezésének ideje, annak formája, mértéke és területe. Egy kategóriába tartoznak azok a mozgásos tünetcsoportok, amelyek a pedagógiai gyakorlat terén azonos vagy hasonló feladatot jelentenek.

Ebből a szempontból a következő csoportosítás alakítható ki:

- végtagredukciós fejlődési rendellenességek és szerzett végtaghiányok,
- petyhüdt bénulást okozó kórformák,
- a korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek,
- egyéb, maradandó mozgásállapot-változást, mozgáskorlátozottságot okozó kórformák,

- a halmozott sérüléssel járó különböző kórformák.

A mozgás minden kisgyermek tapasztalatszerzési lehetőségére hatással van, befolyásolja személyiségfejlődését is. A sérült gyermek esetében a mozgásos tanulás lehetősége módosul. Mások a környezetéről, a saját testéről szerzett tapasztalatai, mint az ép mozgású társainak. A mozgásállapot tartóssága, visszafordíthatatlansága is befolyásolja a fejlődésmenetet. Ez nem ritkán az átlagostól eltérő pszichés, szociális és fizikai szükségleteket teremt.

A jelentősen eltérő kóreredit és károsodás miatt a mozgáskorlátozottság egyénileg is sok eltérést mutat. Ebből eredően a tanulók más-más személyiségfejlődési utat járnak be. Nevelhetőségüket meghatározza, hogy tapasztalatszerzési lehetőségeik beszűkültek, a környezethez való alkalmazkodásukban gátoltak. A hely- és helyzetváltoztatás, az önkiszolgálás, a kézfunkció, a manipuláció, a tárgy- és eszközhasználat, a grafomotoros teljesítmény, illetve a verbális és nonverbális kommunikáció eltérő mértékű akadályozottsága az iskolai képzés egész időtartama alatt megkívánja az egyénre szabott módszerek, eljárások, technikák és eszközök, valamint a pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitáció és a fizikai korlátozottságot csökkentő környezeti adaptáció alkalmazását.

A látássérült (vak, aliglátó, gyengénlátó) tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A látássérült tanuló

A látássérülés a szem, a látóideg vagy az agykérgi látóközpont sérülése következtében kialakult állapot, mely megváltoztatja a tanuló megismerő tevékenységét, alkalmazkodó képességét, személyiségét.

Gyógypedagógiai szempontból azok a tanulók látássérültek, akiknek látásteljesítménye (vízusa) az ép látáshoz (vízus: 1) viszonyítva két szemmel és korrigáltan (szemüveggel) is 0-0,33 (látásteljesítmény 0-33%) közötti.

Ezen belül:

- a) *vakok* azok a tanulók, akiknek látóképessége teljesen hiányzik (vízus: 0);
- b) *aliglátók* azok a tanulók, akik minimális látással rendelkeznek: fényt érzékelők, ujjolvasók, nagytárgylátók (vízus: fényérzés -0,1);
- c) *gyengénlátók* azok a tanulók, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (vízus: 0,1-0,33).

A vak, valamint a gyakorlatilag vak, aliglátó tanulókat elsősorban a tapintó-halló életmód, a látásukat praktikusán használó aliglátókat és a gyengénlátókat a látó-halló (tapintó) életmód jellemzi.

A pedagógiai fejlesztés szempontjából elsődlegesen a látásélesség és a látási funkciók ismerete fontos, de a pedagógusnak tájékozottnak kell lennie

- a látássérülés kórokáról, a látássérültség kialakulásának időpontjáról;
- a szemészeti állapot - prognózis javuló vagy romló tendenciájáról, a pedagógiai látásvizsgálat eredményéről, a gyermek intelligenciájáról, személyiségvonásairól.

A látássérüléshez gyakran társulhat egyéb fogyatékoság is (pl. mozgás-, hallás- és értelmi fogyatékoság, részképesség-kiesés, autizmus).

A nevelés-oktatás szervezeti keretének megválasztását, az alkalmazott speciális módszer- és eszközrendszert minden esetben a tanulók állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg.

A hallássérült (siket, nagyothalló) tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A hallássérült tanuló

A hallássérült tanulónál - a hallás hiánya vagy csökkenése miatt - a szokásostól eltér a nyelvi kommunikáció fejlettsége (szövegértés, szókincs, nyelvi szerkezetek értése és használata, hangzó beszéd stb.), és ennek következtében a megismerő tevékenység és egyes személyiségjegyek fejlődése. A tanuló nyelvi kommunikációs szintje az esetek jelentős részében nem korrelál életkorával, hallásállapotával - attól pozitív és negatív irányban is eltérhet.

a) A *siket* tanulónál súlyos fokú hallásveszteség (a beszédterületben mért veszteség 90 dB alatti) áll fenn. Ennek következménye - az állapot fennmaradása esetén - a hangzó beszéd spontán kialakulásának képtelensége, elsajátításának súlyos fokú nehezítettsége, valamint a nyelvi kommunikáció általános akadályozottsága. A hallásveszteség mértékétől, jellegétől, a környezeti hatásoktól függően módosulhat a megismerő tevékenység, a gondolkodás és a lelki élet egészének fejlődése.

b) A *nagyothalló* tanulónál (a beszédterületben mért hallásszintek átlaga enyhe nagyothallás esetén 30-45 dB, közepes nagyothallás esetén 46-65 dB, súlyos nagyothallásnál 66-90 dB) a hallás csökkenése akadályozottságot jelent a hangzó beszéd elsajátításában és értésében. Ennek mértéke a súlyos kommunikációs zavartól a normál nyelvhasználat megközelítésének szintjéig terjedhet.

c) A *hallásukat műtéti úton helyreállított/létrehozott* (pl. cochlea implantált) *hallássérült* tanulóknál - egyik vagy mindkét oldalon végzett hallásjavító műtét után - fizikai értelemben közel ép hallás mérhető. Fejleszhetőségük, fejlődési ütemük több befolyásoló tényező mellett döntően függ attól, hogy a gyermek milyen életkorban volt a műtét elvégzésekor. A nyelvi fejlődés gyorsabb, magasabb szintű elsajátítását a hallásjavító műtét előtti és utáni pedagógiai rehabilitációs és rehabilitációs, valamint azzal párhuzamosan az audiológiai gondozás eredményezi. A fejlesztés stratégiájának alapja döntően a beszédhallásra alapozott módszerek alkalmazása. A szövegértés, hangzó beszéd produkciójának fejlődése hasonlóságot mutat az ép hallásúak beszédfejlődésével. A fejlesztés kívánatos színtere az ép hallásúak környezetében van, de a hallássérültek integrációjára pedagógiai diagnózist követően kerülhet sor. Teljesítményüket a fogadó intézmény felkészültségén és a szülők együttműködő készségén kívül döntően befolyásolja intellektusuk, esetleges - a pszichés fejlődés zavara miatti - beszéd- és nyelvtanulási akadályozottságuk.

d) A *halmozottan sérült hallássérült* (siket, nagyothalló) tanuló hallásveszteségéhez mozgáskorlátozottság, látás-, értelmi fogyatékos, tanulási, beszéd-, nyelvfejlődési akadályozottság vagy a fejlődés más további zavarai társulhatnak. Mindezek miatt a halmozottan sérült hallási fogyatékos hallássérült tanuló nevelhetősége, oktathatósága súlyosan nehezített.

e) A *hangos beszéd kialakulása után hallássérültté vált* tanulók nehezen dolgozzák fel a hallás elvesztésével fellépő állapotváltozást: a nehezített kommunikációt, a környezettel való kapcsolatuk beszűkülését. Ebben az esetben fokozott segítséget igényelnek a kompenzációs csatornák kialakításához.

A beszéd fogyatékos tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A beszéd fogyatékos tanuló

Beszéd fogyatékos az a tanuló, akinél veleszületett vagy szerzett idegrendszeri működési zavarok és a környezeti hatások következtében jelentős mértékű a beszédbeli akadályozottság. Ennek következtében átmeneti, illetve tartós zavarok léphetnek fel a nyelvi, kommunikációs és tanulási képességekben, a szociális kapcsolatok kialakításában. Az akadályozottság megmutatkozhat a beszédhangok helyes ejtésének, a beszédészlelés és -megértés zavaraiiban, a beszédritmus sérülésében, a grafomotoros és a vizuomotoros koordináció éretlenségében, valamint az általános beszédgyengeséggel együttjáró részképesség-kiesésben. A különböző jellegű diszfóniák, a hangadás kóros elváltozásai szintén a beszéd fogyatékos körébe sorolhatók.

A beszéd fogyatékos tanulónál a fentiek - az egészen enyhe eltérésektől az érthetetlen beszédig - minden változatban előfordulhatnak. A súlyos beszéd fogyatékos tanulónál a kommunikációs nehézségek miatt különböző másodlagos pszichés eltérések (magatartási zavar) alakulhatnak ki. A fenti tünetek együttesen tanulási akadályozottságot is kiválthatnak.

Amennyiben a beszéd fogyatékos a kisiskolás kor kezdetére tartósan fennmarad, a tanuló a továbbiakban is folyamatos gyógypedagógiai ellátásra szorul. Az iskolai oktatás, a pedagógiai, logopédiai ellátás, valamint az egészségügyi rehabilitáció a beszédbeli akadályok jellegétől függ. Ezek az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- a) megkésett beszédfejlődés,
- b) diszfázia,
- c) diszlália,
- d) orrhangzós beszéd,
- e) beszédritmus zavara (dadogás, hadarás),
- f) diszfónia,
- g) disarthria,
- h) mutizmus,
- i) diszlexia,
- j) diszgráfia,
- k) súlyos beszédészlelési és beszédmegértési zavar,

vagy ezek halmozott előfordulása.

A dadogás, a hadarás, a diszfónia serdülőkorban is jelentkezhet. Különös figyelmet érdemel ebben a korban a felnőtt beszédhang fokozatos kialakulásának óvó-segítő rendszere, ennek beépítése a pedagógiai teendők sorába.

A halmozottan beszéd fogyatékos tanuló

A beszédzavarok egy-egy tanulónál halmozottan is előfordulhatnak. A leggyakrabban a megkésett, illetve akadályozott beszédfejlődés, a komplex nyelvi fejlődési zavar jelenik meg a tünetek sokféleségével tarkítva.

Nem ritka a megkésett/akadályozott beszédfejlődés-hadarás-dadogás együttese. Az iskolai szakaszban ennek olvasás-, írászavar-kihatása is megmutatkozik. A tünetek megjelenhetnek párhuzamosan, de előfordul a tünetváltás jól ismert jelensége is, amikor pl. a kiejtés javítását, javulását követően dadogás, hadarás lép fel. Ilyen esetekben a fejlesztési elvekre épülő terápiák tudatos alkalmazása a rehabilitáció döntő tényezője.

A pszichés fejlődés zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A pszichés fejlődés zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanuló

A súlyos tanulási, beilleszkedési és magatartási zavarok hátterében részképességzavarok, kóros hyperkinetikus vagy kóros aktivitászavar és/vagy figyelemzavar, az iskolai teljesítmények eléréséhez szükséges pszichikus funkciók kialakulatlansága, fejletlensége vagy a felsoroltak halmozott előfordulása áll fenn. Nem határozhatunk meg egységes jellemző jegyeket; az egyes állapotok a tünetek/tünetegyüttesek komplexitásától függően a funkciógyengeségtől a komplex személyiség-, illetve általános tanulási zavarig terjedhetnek. A percepció bázis többdimenziós érintettsége miatt az olvasás, írás, számolás elsajátításában különböző súlyosságú akadályt jelent, az enyhe zavartól egészen a funkcióképtelenségig.

a) A részképességzavarok körébe az iskolai teljesítmények - elsősorban az alapvető eszköztudás (olvasás, írás, számolás) - elsajátításának nehézségei, a képességek deficitje, valamint az általuk kiváltott, következményes magatartási és/vagy tanulási zavarok komplex tünetegyüttese tartozik. Jellemző, hogy az adott részképességben az intelligencia szintjének ellentmondó súlyos teljesítménybeli elmaradás mutatkozik, valamint teljesítményszóródás mutatható ki az intelligenciafaktorok, a mozgáskoordináció és a beszéd szintje között. A részképességzavarok tüneteit mutató tanulók általános jellemzője a számukra nehéz iskolai feladatok iránti feltűnő közömbösség, érdektelenség, amely a nehézségek következtében fokozatosan elmélyül, és a tanulással kapcsolatos tevékenységek (olvasás, írás, számolás) elutasításában fejeződik ki.

b) A kóros hyperkinetikus vagy kóros aktivitászavar, a figyelemzavar megléte esetén az érintett tanuló rövidebb ideig tud a feladathelyzetben megmaradni, az általánosnál sokkal több cselekvéses tanulási helyzetet igényel. Azok a tanulók, akik súlyos figyelemzavaruk (helyzetidegenség, hibás-hiányos helyzetfelismerés) vagy fejletlen önirányítás, gyenge önértékelési képesség miatt nem tudnak a tanulási szituációba beilleszkedni, állandó személyes kontrollra, megerősítésre szorulnak.

Míg a részképességzavarok gyakran ép érzékszervek esetén is az érzékszervi fogyatékoság (gyengénlátás, enyhe nagyothallás) látszatát kelthetik, addig a hiperaktivitás, a nyugtalanság, a túlmozgások, a figyelemzavar előfordulásakor a tanulók általánosan gyenge képességűnek, értelmi fogyatékosnak tűnhetnek.

Az idegrendszer csökkent terhelhetőségének, érési lelassulásának jelei a tanulási, magatartási zavar tüneteit mutató tanulóknál az alábbiak:

- általában érzékenyebbek a meteorológiai változásokra,
- fáradékonyabbak az átlagnál, nehezen tűrik a zajokat, nehezen viselik el a várakozási feszültséget,
- gyakrabban van szükségük pihenésre, szünetre, egyedüllétre,
- fokozottabban igénylik a tevékenységet meghatározó állandó kereteket, érthető és követhető szabályokat.

6. A fejlesztő tevékenység területei

A mozgáskorlátozott tanulók iskolai fejlesztése

A mozgáskorlátozott tanulók fejlesztésének alapelvei, célja és kiemelt feladatai

A mozgáskorlátozott tanuló nevelésének, oktatásának, mozgásfejlesztésének alapelve, hogy a sérülésből adódó hátrányos következményeket segítsen csökkenteni vagy ellensúlyozni.

A képességek tervszerű fejlesztése az egyéni fejlődési sajátosságokhoz szabottan történjen meg annak érdekében, hogy a gyermekek mozgáskorlátozottként is meg tudják állni a helyüket a környezetükben, a társadalomban.

Mindig szem előtt tartva az önállóságra nevelés elvét, az iskolában - a tanuló állapotának megfelelően - biztosítani kell az akadálymentes közlekedést, a megfelelő mozgás- és életteret, illetve az ehhez szükséges eszközöket (pl. lejtő, kapaszkodó).

Megteremteni az esélyegyenlőség alapjait, hogy a mozgáskorlátozott gyermekek az iskolai tanulmányok adott pontján felkészültek legyenek az önálló életvitelre.

Ennek érdekében:

- ki kell alakítani a tanulóknál az egészséges énképet és önbizalmat,
- növelni a kudarcűrő képességüket,
- önállóságra nevelni őket.

Kiemelt feladatok

A mozgáskorlátozott tanuló iskolai tanulásának nehézségeit leginkább a mozgásszervi károsodás következtében kialakult kommunikációs zavarok és a mozgásteljesítést igénylő feladatok kivitelezése jelenti. Mindkettő befolyásolja az olvasás, írás, beszéd elsajátítását is, ezért kiemelt fejlesztési feladatként kell kezelni.

A mozgáskorlátozott tanuló egyedi, speciális megsegítést igényel. Ennek során figyelembe kell venni kommunikációjának formáját, szintjét, a gyermek érzelmi állapotát, értelmi képességeit és fizikai adottságait is.

A speciális módszerek, terápiák és technikák alkalmazása és a technikai jellegű segédeszközök igénybevétele segíti

- a mozgásbiztonságot,
- a mozgásreflexek célszerűségét és gyorsaságát,
- az író, rajzoló és eszközhasználó mozgást, a hallásra, beszédészlelésre támaszkodó tevékenységeket.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

Az iskolai fejlesztés szakaszai megegyeznek a NAT pedagógiai szakaszolásával.

A mozgáskorlátozott gyermek iskolakészültsége általában indokolja, hogy az első évfolyam teljesítésére a helyi pedagógiai program egy tanévnél hosszabb időt (két tanév) biztosítson, de szükség esetén a további pedagógiai szakaszok is szerveződhetnek hosszabb időszámban.

Az iskolai fejlesztés teljes időtartama alatt kiemelt feladat a mozgásnevelés, ami egy komplex rehabilitációs hatásrendszer. Ötvözi a sérült tartási és mozgási funkció helyreállítását célzó, a gyógyító és a motoros képességek fejlesztését szolgáló pedagógiai eljárásokat, s e feladatokat integrálja a tanítás-tanulás folyamatába.

Mivel a mozgáskorlátozott tanulóknál minden esetben a mozgató és tartó szervrendszer irreverzibilis károsodása áll fenn, a mozgásnevelés feladatait nem az

életkor, hanem a betegség - annak végleges, javuló vagy romló volta -, továbbá a mozgásállapot súlyossága határozza meg.

A többségi iskolában történő együttnevelés

Az integrált nevelés-oktatás során különös figyelemmel kell lenni a következőkre.

a) Ha a sérült tanuló fogadása az integráló iskola nevelőtestületének egyetértésével találkozik, akkor az garancia arra, hogy a befogadás eredményes lesz.

b) A mozgáskorlátozott tanulók optimális fejlődése érdekében a pedagógiai programban megfogalmazódnak a speciális elvárások és tennivalók (eszköz, segédeszköz, segédletek, differenciálás, az értékelés, minősítés, a követelmény egyénre szabott formái stb.). Különösen jelentős az osztályfőnök szerepe az osztályban tanító pedagógusok tájékoztatásában a tanuló sajátos nevelési igényeiről. Az együttnevelés eredményes megvalósulását szolgálja az Irányelv 1.5. pontjában leírtak érvényesítése.

A NAT alkalmazása

A mozgáskorlátozott tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok és tartalmak megvalósítása általában lehetséges. A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők. Ha a tanulót mozgás- és pszichés állapota akadályozza, akkor az Irányelvben megadott módosítások figyelembevételével javasolt a helyi tanterv elkészítése.

Kiemelt fejlesztési feladatok

A kiemelt fejlesztési feladatok teljesítését a tanulók életkori sajátosságai és a mozgáskárosodásból adódó egyéni eltérések egymással kölcsönhatásban befolyásolhatják.

Énkép, önismeret

A személyiség építésének és a lelki egyensúly fenntartásának egyik eszköze a lehetőségek szerinti önállóságra nevelés. A tanulóknál akkor alakul ki reális, pozitív énkép, ha önmagához képest fejlődik, ér el sikereket.

Információs és kommunikációs kultúra

A mozgáskorlátozott tanulóknak gondot okozhat a kommunikáció, a szóbeli információk feldolgozása, érzékelése, megértése és alkalmazása. Hátrányait az információszerzésben és adásban pótolhatja az elektronikus eszközök, a média használata. Az információs társadalom fejlődése azt is lehetővé teszi, hogy a mozgáskorlátozott tanuló nem az alkalmatlanságot, a képességek hiányát érzi, mert olyan eszközöket használhat, amelyek alkalmazásával az életminősége javulhat.

Lehetőséget kell teremteni arra, hogy a tanulók ne csak az *Informatika* műveltségi területen belül használják a számítógépet, hanem - ha szükséges - a tanítási órákon is. A számítógép írástechnikai segédeszközként tanulási és munkaeszköz a kézírásra a mozgásállapota miatt képtelen és a beszéd útján nehézségekkel kommunikáló tanuló számára.

Tanulás

A mozgáskorlátozott tanulóknál fokozott figyelmet kell fordítani a tanulás összetevőinek tanítására, az egyénre szabott tanulás módszereinek megválasztására. Az előzetes tapasztalatszerzésre a mozgáskorlátozottság miatt nem mindig kerül sor, ezért a tanuló előzetes tudása is hiányos lehet. Esetenként a

mozgásos tapasztalatszerzés is akadályozott. A tapasztalati alapozás lehetőségeinek megteremtésével, a kíváncsiság, érdeklődés és megoldási késztetés felkeltésével és megtartásával stabil motiváció érhető el.

Testi és lelki egészség

A fejlesztések során törekedni kell arra, hogy a tanulók minél inkább megismerjék mozgáskorlátozottságuk okát és annak következményeit, elsajátítsák és alkalmazzák az azzal kapcsolatos higiéniai szabályokat. A kellő mértékű önállóság akkor valósítható meg, ha ismerik a számukra nem javasolt mozgásokat, azoknak az eszközöknek a használatát, amelyek a hely- és helyzetváltoztatást lehetővé teszik számukra. A tanulóknak ki kell alakítani, hogyan viszonyuljanak mozgásállapotukhoz, ismerjék meg saját értékeiket.

Felkészülés a felnőtt lét szerepeire

Az iskolai fejlesztések során kiemelt feladat a lehető legnagyobb önállóság elérése. Ezért lényeges azoknak az eljárásoknak, módszereknek, tevékenységeknek a megkeresése, kidolgozása és működtetése, illetve azoknak az eszközöknek a megtalálása, amelyek a mozgáskorlátozott tanuló életének minden színterén az önálló életvitel kialakítását segítik, gyakoroltatják. Kiemelt jelentőséggel bír a mozgáskorlátozottak számára elérhető pályák, munkahelyek megismertetése, az ezek iránt való érdeklődés felkeltése. A lelki egyensúly fenntartásának elengedhetetlen eszköze a bizonytalanság kezelésének képessége, amelynek kialakítása a nevelő-oktató munka fontos feladata.

A NAT alkalmazása a helyi tanterv készítésénél

A helyi tanterv készítésénél a NAT-ban foglaltak az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak, és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók fejlődésének függvénye. Az egyes műveltségi területekre vonatkozó ajánlások:

Magyar nyelv és irodalom

Az olvasás- és írástanítás - a helyesírásra és a tartalomra koncentrálnak - az egyénnek megfelelő tempó és segédeszköz kiválasztásával történjen. Egyes tanulóknál a gépi írás elsajátítása teremt lehetőséget az írásbeli kommunikációra. Mivel a beszéd formája a sérülés függvénye, ezért annak a tartalmi részére kerüljön a nagyobb hangsúly.

Élő idegen nyelv

A nyelvtanulás a továbbtanulás, a későbbi munkavállalás, az önbizalom növelésének fontos eszköze, ezért minden esetben szükség van a megszerzett nyelvtudás gyakorlati felhasználhatóságának egyénre szabott megfogalmazására.

Az olvasási és írásnehézségekkel küzdő gyermekek esetében az auditív tanulási módszerek nagyobb eredményességet tesznek lehetővé.

Matematika

Kiemelten szerepe van a tanítás során a sokoldalú érzékleti megerősítésnek.

A geometriai anyag gyakorlati részének tanítása a mozgásállapottól függően egyéni elbírálás alapján történjen, a sérültségnek megfelelő, egyénre adaptált eszközök használatával, mert ezek át tudják segíteni a tanulót a technikai nehézségeken.

Ember és társadalom

Szükség van a társadalmi tapasztalatszerzés hiányainak pótlására.

Meg kell ismertetni a tanulókkal a mozgáskorlátozottakra vonatkozó jogszabályokat és érdekvédelmi szerveződések.

Ember a természetben. Földünk és környezetünk

Az embertani, egészségügyi ismeretek tartalmazzák a tanuló diagnózisának ismeretét, az ezzel kapcsolatos egészségügyi feladatok és problémák kezelését.

Amennyiben a tanuló mozgásos ismeretszerzése gátolt, segédeszközök igénybevétele, a tanulási környezet megfelelő alakítása teremti meg a tapasztalás lehetőségét.

Művészetek

A mozgáskorlátozott tanuló harmonikus fejlődésének és önkifejezésének egyik fontos eszköze a zene, a mozgás a dramatikus interakció és az alkotás.

A felmentés bármely formája indokolatlan, minden esetben meg kell keresni azokat az eljárásokat, módszereket, testhelyzeteket, eszközöket, amelyeknek segítségével a tanuló alkotni képes.

Informatika

Az informatika tanítása szükség esetén az egyénre szabott, adaptált eszközök (pl. speciális egér, klaviatúravédő stb.) alkalmazásával történik.

Az információs-kommunikációs technológiák megismertetése, azok tanulóhoz igazított egyéni használatának megtanítása segítségével válik lehetővé az információszerzés, az önálló tanulás, a tanulók életminőségének a javítása.

Életvitel és gyakorlati ismeretek

Olyan ismeretek, tevékenységformák és eszközök használatának megtanítása szükséges, amelyeket a tanuló hasznosítani tud szabadideje eltöltése, pályaválasztása, önálló felnőtt élete, illetve a társadalomba való beilleszkedés során.

A mozgásállapot alapján kitűzött célok határozzák meg az egyéni képességekhez igazodó feladatokat, az egyéni fejlődéshez szükséges eszközök alkalmazását, az önállóság elérését segítő praktikumok elsajátítását.

Az életminőség javítását az segíti, ha a tanuló megismeri és gyakorolja a gyógyászati segédeszközök használatát, karbantartását és a velük való közlekedést.

Testnevelés és sport

A műveltségi terület elemei és feladatai az alábbiak szerint módosulnak.

Elemek

- a) A gyógytorna passzív és aktív eljárásai.
- b) A fizioterápia módszerei és eljárásai.
- c) Korrekciós és gyógyászati segédeszközök alkalmazása.
- d) Hidroterápia és egyéb terápiás eljárások.
- e) A testnevelés mozgásanyagának (gimnasztika, torna, atlétika, testnevelési és sportjátékok) sérülésspecifikusan adaptált formái.
- f) Adaptált sportfoglalkozások.
- g) A mindennapos tevékenységek végzésére való mozgásos felkészítés és adaptív eszköz használatának megtanítása.

Feladatok

- a) A károsodott mozgási és tartási funkciók helyreállítása, korrekciója, kompenzációja.
- b) A mozgásszervrendszer optimális működőképességének biztosítása.
- c) Az állapotromlás, másodlagos károsodások megelőzése.
- d) A motoros képességek fejlesztése, fizikai kondíció növelése, egészséges életre nevelés, mozgásigény, mozgástudat kialakítása.

e) A reális mozgásos éntudat kialakítása, önálló életvitelre elő- és felkészítés.

f) Tehetséggondozás különböző adaptált sportfoglalkozásokon keresztül.

A fejlesztési követelmények jelentős eltérései miatt a helyi tantervekben a testnevelés tantárgyi elnevezés helyett a *mozgásnevelés* elnevezés javasolt.

Pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitáció

A mozgáskorlátozott tanulók rehabilitációs fejlesztésének sajátos célja, hogy a sérülés következtében hátránnyal induló tanulónak nagyobb esélyt biztosítson az eredményes tanulásra, fejlődésre, a sikeres társadalmi beilleszkedésre.

Ennek érdekében szükséges:

- a központi idegrendszer sérülése által előidézett funkciózavar (beszédzavar, beszédhiba, figyelemzavar, a szenzomotorium zavara, részképesség-kiesés, pszichés és/vagy motoros tempó lassúsága stb.) megszüntetése vagy csökkentése;
- a pszichomotoros funkciók korrekciója, fejlesztése, mivel a szenzomotoros zavar dyslexiához, apraxiához vezethet és ez tanulási problémákat idézhet elő;
- a tanulók folyamatos logopédiai fejlesztése, különös tekintettel a központi idegrendszeri sérülés következtében dysarthriás gyermekek esetében a speciális szomatopedagógiai és logopédiai terápiára. Mindez szervesen illeszkedik a komplex rehabilitációs célú programba;
- a kórforma és mozgásállapot fajtája és súlyossága függvényében kialakított és a tanrendbe iktatott csoportos és egyéni mozgásnevelés;
- a diagnózis szerinti speciális gépírás (gépi írás) megtanítása, amely akkor indokolt, ha a kóreredit miatt a tanuló nem tudná iskolai munkáját kézírással végezni;
- speciális felkészítés az önkiszolgálásra, az önálló életvezetésre;
- az önkiszolgálást, az iskolai munkát segítő és a fejlesztést szolgáló sérülésspecifikus egyedi eszközök biztosítása;
- a nyelvoktatás megvalósítása úgy, hogy az segítse a gyermek más anyanyelvű emberekkel történő kommunikációját és a média segítségével biztosítsa a számára elérhetetlen élményeket;
- a gyógyászati segédeszközök és az orvosi, egészségügyi háttér biztosítása;
- alapos szakmaismereten és önismereten alapuló pályaeorientáció;
- a mozgáskorlátozottak jogi lehetőségeinek és érdekvédelmi ismereteinek (szövetség, egyesületek, klubok, alapítványok stb.) ismerete.

A halmozottan sérült mozgáskorlátozott tanulók fejlesztése

A halmozott fogyatékos állapotot jelent, amelyben különböző társult formában van jelen az értelmi képességek, a mozgásfunkciók, a verbális kommunikáció, a látás, a hallás, valamint más megismerési funkciók, esetenként a személyiség és viselkedés zavara.

Az épen maradt és sérült funkciók korrekciós jellegű fejlesztésével a gyermeket olyan szintre kell eljuttatni, mely az adottságaikhoz és korlátaikhoz mért legteljesebb habilitációt vagy rehabilitációt teszi lehetővé.

Az egyéni felzárkóztató programok alapján történő fejlesztés során a domináns fogyatékosághoz igazodva, de a társult fogyatékoságból eredő korlátokra figyelve szükséges a képességek fejlesztését megvalósítani. Az egyéni fejlődést nyomon kísérő pedagógiai diagnosztizálás az alapja a fejlesztés rövid távú céljai, feladatai és követelményei meghatározásának.

Kiemelt pedagógiai feladatok

- A műveltségi tartalmaknak az adottságokhoz és korlátokhoz rugalmasan alkalmazkodó mennyiségben és minőségben történő elsajátítása.
- Minden sérült funkció korrekciós jellegű fejlesztése.
- Tanulási zavarok esetén sérülésspecifikus módszerek alkalmazása.
- Egyéni fejlesztési terv kidolgozása abban az esetben is, ha a gyermek csoportfoglalkozáson vesz részt.
- Az egyéni fejlesztéssel nem korrigálható esetekben áttérés a szociális tanulásra.
- Felkészítés - a gyermek képességeihez mérten - az önkiszolgálásra és - esetleg - munkavégzésre.
- A személyiség fejlesztése a kiegyensúlyozottság, harmonikusság, a szocializációra való alkalmasság irányában.

A látássérült tanulók iskolai fejlesztése

A látássérült tanulók fejlesztésének alapelvei, célja és kiemelt feladatai

A látássérült tanulók nevelését, oktatását ellátó közoktatási intézmények az iskoláztatás során két fő feladat megoldását vállalják: az általános, korszerű alpműveltség nyújtását, valamint azon túl a speciálisan jelentkező, a látás hiányából, a gyengénlátásból és az esetleg csatlakozó fogyatékoságból adódó hátrányok leküzdését. A fejlesztési feladatok megtervezésekor, a módszerek kiválasztásánál figyelembe kell venni, hogy a látás hiánya vagy csökkent volta miatt a látássérült gyermek ismeretszerzését a külvilág iránti látó beállítódás helyett más - a haptikus (bőr- és mozgásérzékelés együttese) és a hallási - beállítódás is jellemzi. Fontos az ép érzékszervek - hallás, tapintás, szaglás, ízérzékelés - fejlesztése, valamint a meglévő látás használatának tanítása.

A látás hiánya, az aliglátás és a gyengénlátás nem csak a tanulás terén okoz eltéréseket, hanem nehezítette a mindennapi élet tevékenységei (a tájékozódás, a közlekedés, az önkiszolgálás) is. Mindez pszichésen megterhelő, emiatt gyakran személyiség- és szocializációs zavar is kialakulhat (önállatlanság, lassú reakciókészség, passzivitás, önbizalomhiány, elkülönülésre való hajlam vagy túlzott önérvényesítő magatartás, indulatosság, téves eszmék).

A pedagógus fokozott odafigyeléssel, egyéni bánásmóddal és a közösség segítségével tudja mindezt korrigálni.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

A látássérült tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a NAT-ban alkalmazott szakaszolással. Az első évfolyam tananyagának a helyi tantervben két évre történő elosztása a Braille-írás-olvasás előkészítése, a matematikai fogalmak kialakítása, eszköz- és jelrendszerének elsajátítása, a környezet vizuális és tapintásos megismertetése miatt indokolt.

A képzési szakaszok tervezésekor - az ép tanulókhöz hasonlóan - a látássérült tanulók nevelése során is figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat. Az eltérő életkori jellemzők miatt a személyiségfejlesztésnek speciális feladatai vannak az alábbiak szerint.

Az iskolakezdéstől a pubertásig

- Az önállóság iránti igény fejlesztése elsősorban az önkiszolgálás, a mozgás és tájékozódás terén.
- Az érdeklődés felkeltése a környezet, a látható, hallható, tapintható világ megismerése iránt a speciális segédeszközök használatával.
- A működő érzékszervek fokozott kihasználása.
- Az akarat tulajdonságok erősítése a látássérülés hátrányainak leküzdéséhez.

- Az önbizalom, a pozitív énkép alapozása.
- Felkészítés az ép látásúakkal való kapcsolatépítésre, a közösségbe való beilleszkedésre.
- Az egészségvédő viselkedés szokásainak kialakítása, a higiénés tevékenységek elsajátítása, a szem védelme.

Serdülő- és ifjúkor

- Az önállóság további fejlesztése, illetve - a különböző fokú látásteljesítménnyel rendelkező tanulók esetében különösen - a látás kihasználását maximálisan segítő speciális optikai segédeszközök használata iránti igény kialakítása.
- Az érdeklődés irányítása a látóképesség szempontjából reális pályaválasztási területek felé.
- Az akarati tulajdonságok (céltudatosság, kitartás) kialakítása az önálló tanulás és a későbbi munkavégzés céljából.
- Az önfejlesztés igényének kialakítása különösen az ismeretszerzés terén és az egyéni tehetség kibontakoztatásában.
- Az önbizalom és az önkritika egyensúlyának megteremtése, reális énkép kialakítása.
- Az egészségvédő magatartás szokásainak továbbfejlesztése, az egészséges életmód iránti igény kialakítása.
- Az egyéni igényeknek megfelelő közvetlen környezet tudatos át-, illetve kialakításának ismerete.

A többségi iskolában történő együttnevelés

A többségi iskolában történő együttnevelés minden esetben egyéni döntést, esetenként egyéni felkészítést igényel. Az integrált nevelés-oktatás során különös figyelemmel kell lenni a következőkre:

A látássérült tanuló vegyen részt olyan egyéni fejlesztésekben, amelyre állapotából fakadóan szüksége van. Ennek megvalósításához a szakértői javaslat nyújt támpontot, illetve igénybe vehető a látássérültek iskoláiban létrejött egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények által biztosított szak- és szakmai szolgálatok.

- A látássérült tanulók optimális fejlődése érdekében a pedagógiai programban megfogalmazódnak a speciális elvárások és tennivalók (eszköz, segédeszköz, segédletek, differenciálás, az értékelés, minősítés, a követelmény egyénre szabott formái stb.). Különösen jelentős az osztályfőnök szerepe, az osztályban tanító pedagógusok tájékoztatásában a tanuló sajátos nevelési igényeiről.

- Az együttnevelés eredményes megvalósulását szolgálja az *Irányelv* 1.5. pontjában leírtak érvényesítése.

A gyengénlátó és a látásukat praktikusán használó aliglátó tanulók iskolai fejlesztése A NAT alkalmazása

A gyengénlátó és a látásukat praktikusán használó aliglátó tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok és tartalmak megvalósítása általában lehetséges.

A gyengénlátó, aliglátó tanulóknak a tanuláshoz és a mindennapi fejlesztéshez különleges technikák elsajátítása szükséges: elektronikus olvasógép, speciális optikai segédeszközök, látássérültek számítástechnikai segédeszközei, programjai használata, szükség szerint Braille írás-olvasás, tájékozódás hosszú fehér bottal stb., melyeknek ismeretanyaga az egyéni fejlesztési terv része.

A megfelelő eszközrendszer biztosítása mellett (teremvilágítás, egyéni megvilágítás, speciális tanulóasztal, tankönyvkiválasztás, speciális füzet, megfelelő íróeszköz) a követelmények mennyiségi és minőségi teljesítése a gyengénlátók egyéni adottságai szerint várható el. Ennek érdekében több gyakorlati lehetőségre és alkalmanként több időre van szükség.

Kiemelt fejlesztési feladatok

A gyengénlátó, aliglátó tanulók nevelés-oktatása során a NAT-ban meghatározott kiemelt fejlesztési feladatok megvalósítása javarészt lehetséges, de mindenkor figyelembe kell venni, hogy a tanulók egyéni adottságai többnyire eltérnek az ép tanulók adottságaitól. Mindkét csoportba tartozó tanulók számára biztosítani kell a tanulóhoz és a társadalmi beilleszkedéshez szükséges speciális ismeretanyagot (speciális technikák és eszközök használata stb.) és a készségfejlesztést (önálló tanulásban használható eljárások, lényegkiemelés, megtartó emlékezet növelése, szóbeli kifejezőképesség gazdagítása, célszerű munkaszokások kialakítása, vizuális megfigyelőképesség fejlesztése stb.).

Énkép, önismeret (lásd még: Testi és lelki egészség)

A gyengénlátó, aliglátó tanuló személyiségfejlődésének alakulásában alapvető szerepe van a megfelelő tanulási környezet kialakításának. Csakis ez segítheti az önálló tevékenység kialakítását. Fel kell készíteni őket arra, hogy mindannyian felelősek saját biztonságuk, sorsuk és életpályájuk alakulásában.

Információs és kommunikációs kultúra

A gyengénlátó, aliglátó tanulóknál a megfelelő látási kontroll hiányának következtében nehezített a kommunikáció, a metakommunikáció által terjedő információk érzékelése, megértése, feldolgozása és alkalmazása. Hátrányaikat az ép érzékszervek segítségével, más területek fokozott kiművelésével pótolhatják. Az információszerzésben kiemelt jelentőségű a virtuális csatornákon keresztüli ismeretszerzés, ezért az elektronikus média használatát különös gondossággal kell megtanítani: a kiválasztás szempontjai között elsődleges a láthatóság biztosítása és a hallható információk használata (kiegészítésként pl. a nagyítóprogramok és a „beszélő egységek” használata).

Tanulás

Kiemelt cél, hogy a sérült tanulók megismerjék a látásos megismerésben fennálló nehézségeik kompenzálását segítő eljárásokat, és begyakorolják azok alkalmazását. A tanulók a számukra kedvező külső feltételek, körülmények kialakításában kapjanak aktív szerepet. Kiemelt figyelmet kell fordítani az optikai segédeszközök (szemüveg, távcsőszemüveg, lupe, teleszkópos nagyító, elektronikus olvasógép stb.) használatának megtanítására, hogy a láthatóság legelőnyösebb feltételeit önállóan is megteremthessék maguknak. Lehetővé kell tenni számukra, hogy használják az iskolai könyvtárat, megismerjék azokat a speciális programokat és készülékeket (nagyítóprogramok, kiegészítő egységek), a rendelkezésre álló hangos-könyvtárat (kazetták, digitális könyvek), amelyek az egyéni eligazodásukat, tudásbővítésüket segítik.

Testi és lelki egészség

A gyengénlátó, aliglátó tanuló kapjon átfogó képet arról, hogy miként viszonyuljon szembetegségéhez. Képessé kell tenni a tanulókat a helyes higiénés szabályok elsajátítására, a szem óvására, tisztán tartására, a látáskímélő előírások betartására. Kiemelt jelentősége van a szembetegségek miatt javasolt és ellenjavallt mozgáskorlátozások megismerésének, az optikai segédeszközök és azok rendeltetésszerű, helyes használata megtanításának. Fel kell készíteni őket a

gyengénlátásból, aliglátásból fakadó fokozott baleseti lehetőségekre, azok megelőzésére, a finommozgások és a tájékozódás ismereteinek elsajátítására.

Felkészülés a felnőtt lét szerepeire

Az önálló életvitelhez szükséges ismereteket, szokásokat folyamatosan lehet kiépíteni. Fontos feladat az életvezetéshez szükséges rend, szokásrend kialakítása, igény szinten tartása. A tanulónak tisztában kell lennie a pályaválasztási, későbbi munkavállalási, családalapítási stb. lehetőségekkel, korlátokkal. Ehhez szükség van a szemészeti diagnózis és következményeinek ismeretére, a választható pályák tapasztalati úton történő megismerésére, a szűk választási lehetőségek, a valóság, a vágyak és a realitások összehangolására.

A NAT alkalmazása a helyi tanterv készítésénél

A helyi tanterv készítésénél a NAT-ban foglaltak az irányadók, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak, és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók fejlődésének függvénye.

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők. Ha a tanulót állapota akadályozza a tananyag elsajátításában, akkor az Irányelvben megadott módosítások figyelembevételével javasolt a helyi tanterv elkészítése.

Az egyes műveltségi területekre vonatkozó ajánlások:

Magyar nyelv és irodalom

A gyengénlátásból, aliglátásból fakadó sajátos nehézségek miatt az olvasás-írás tananyagának elsajátításához az 1. és a 2. évfolyamon magasabb óraszám biztosítása javasolt. Az ismeretanyag elsajátításához rövidebb terjedelmű olvasmányok (kötelező olvasmányok) választása indokolt lehet, de a hosszabb művek esetében a hangos/digitális könyvek olvasása is megvalósítható. Az olvasási tempót érintő követelmények meghatározásakor szükséges a látásteljesítmény figyelembevétele. Az írás tanításánál törekedni kell az áttekinthető, rendezett, olvasható írásképre, amelyet a tanuló saját adottságainak megfelelő betűméretben és taneszközökkel teljesít.

Élő idegen nyelv

Az élő idegen nyelv tanulása a gyengénlátó és az aliglátó számára a látó társadalomba való beilleszkedést és az esélyegyenlőséget is célozza. Ennek érdekében kiemelten fontos a mindennapokban előforduló nehezített élethelyzetek gyors megoldását lehetővé tevő (információkérés, tájékozódás, segítségkérés, fejlett kommunikációs készség kialakítása az idegen nyelv használatában) tartalmak beépítése a helyi tantervbe.

Matematika

A tanítás során használt eszközök, és a követelmények meghatározásakor kiemelten figyelembe kell venni az alábbiakat:

- szemléltetéshez és a tanulói munkához speciális (adaptált) eszközöket kell használni (speciális vonalzó, körző stb.);
- a mérés, szerkesztés jelentősen függ a látássérülés mértékétől, ezért a pontosság szempontjából szükséges engedelményeket tenni.

Ember és társadalom

A műveltségi terület tartalmának meghatározásakor az alábbiak beépítése szükséges:

- a gyengénlátó, aliglátó tanuló ismerje meg a látássérültekre vonatkozó jogi szabályozást, és tudja, hogyan élhet jogaival;

- ismerje a látássérültek érdekvédelmi szerveződéseit.

Ember a természetben

A teljes látást igénylő jelenségeket az ismeret szintjén kell biztosítani (fizikai, kémiai, biológiai jelenségek, pl. fénytan).

A tananyagba szükséges beépíteni a gyengénlátással kapcsolatos fizikai és biológiai ismereteket, valamint lehetőséget kell adni a tanári és a tanulói kísérletekben való aktív részvételre.

A követelmények tekintetében - a balesetek elkerülése érdekében - a tanulói kísérleteknél egyéni elbírálásra van szükség.

Földünk és környezetünk

A tartalom feldolgozása során biztosítani kell a gyengénlátók, aliglátók számára használható térképeket (lényegkiemelő, kontrasztos, esetenként tapintható jelzések stb.).

A követelményeknek ismeretanyag szempontjából teljes körűen, de a gyengénlátók, aliglátók által használt eszközzel kell eleget tenni.

Művészetek

A gyengénlátó, aliglátó tanuló az élet minden területén több nehézséggel küzd, mint az ép társai, ezért a készségek, képességek fejlesztése mellett kiemelten fontos a művészetek személyiségkorrekciós hatása.

Az *éneke-zene* ismeretanyagában a hallásos tanulás kerül előtérbe.

A *dráma és tánc* a tanuló térbeni biztonságának, mozgásuk harmóniájának kialakításában, ön- és társismeretük kialakításában, kommunikációjuk fejlesztésében kiemelt szerepet kap.

A *vizuális kultúrán* belül a síkbeli ábrázolás mellett - elsősorban az aliglátók esetében - a hangsúly a térbeli plasztikus megjelenítésre (mintázás, makett, agyagozás stb.) helyeződik. Fokozottan érvényesül a jó minőségű eszközök biztosítása a látássérült gyermek számára megfelelő vizuális élmény megszerzéséhez. A szerkesztési feladatoknál a pontosság terén engedményeket kell tenni.

Informatika

A gépírás (billentyűzet) tanításának szerepe a gyengénlátó, aliglátó tanuló esetében kiemelten fontos annak érdekében, hogy a mindennapi életben adódó írásbeli feladatait (dolgozat, önéletrajz stb.) esztétikus külalakban készíthesse el. A számítástechnika tanítása során az aliglátók számára speciális hangjelzős és tapintásos információt adó készülékek alkalmazása szükséges.

A könyvtárhasználat az iskolai könyvtár használatára korlátozódik azzal a kiegészítéssel, hogy a gyermek tanuljon meg ismeretlen könyvtárban segítséget kérni és ezúton tájékozódni. Lehetőség szerint ismerje a hangos könyvtárat és igénybevételeit.

Életvitel és gyakorlati ismeretek

A műveltségi terület alapját a NAT-ban megfogalmazottak jelentik, fokozottabb hangsúlyt kapnak azonban a személyiségállapothoz igazított életviteli technikák.

A műveltségi terület tartalmába mindazon ismeretek beépülnek, melyek a gyengénlátó tanulók mindennapi életvezetéséhez mind teljesebb önálló életviteléhez szükségesek, illetve alakítják későbbi pályaválasztásukat.

Testnevelés és sport

A gyengénlátó, aliglátó tanulók az állapotuknak megfelelő speciális mozgásnevelésben vesznek részt. A helyi tanterv a testnevelés NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatai közül tartalmazza a nem ellenjavalltakat, valamint

a diagnózis ismeretében ajánlott speciális tartalmakat, beépítve a gyógy-testnevelési eljárásokat. A speciális tartalmak kialakításánál figyelemmel kell lenni:

- a mozgás-látás koordinációjának fejlesztésére,
- a helyes testtartást segítő gyakorlatokra és a meglévő mozgásszervi betegségek korrekciós gyakorlataira.

A követelmények meghatározása mindig a gyermek egyéni állapotától függ, a látásteljesítmény, a szembetegség kihatásai és a társuló mozgásszervi betegség figyelembevételével.

Amennyiben lehetőség van rá, meg kell ismertetni a gyengénlátó, aliglátó tanulót a látássérültek sportolási lehetőségeivel és biztosítani kell az abban való részvételt (pl. atlétika, csörgőlabda, úszás).

Pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitáció

A pedagógiai és egészségügyi célú (re)habilitáció céljai és feladatai a kötelező oktatás teljes vertikumában azonos súllyal jelentkeznek, azaz a nevelés-oktatás teljes folyamatába be kell épülniük. Mindamellet az egyéni igények szerint külön habilitációs, rehabilitációs foglalkozások szervezése is szükségszerű, melyek a döntően individuális jelleg miatt egyéni vagy kiscsoportos foglalkoztatási formában valósíthatók meg. A gyengénlátó, aliglátó tanulók (re)habilitációs célú fejlesztő foglalkozásai általában a következő területeket érintik:

- látásnevelés (a látási funkciók fejlesztése, optikai segédeszközök használata),
- mozgáskorrekció (finommozgás, nagymozgás),
- az olvasási készség fejlesztése,
- tájékozódásra nevelés (tájékozódás vizuális támpontok alapján, tájékozódás hosszú fehér bottal, közlekedési önállóság),
- tapintó írás-olvasás aliglátó vagy progrediáló szembetegségű tanulók esetében (Braille-írás, -olvasás),
- személyiségkorrekció,
- diszlexia, dysgraphia, diszkalkulia,
- logopédiai ellátás,
- gyógytestnevelés,
- a speciális optikai segédeszközök használata,
- mindennapos tevékenységek (étkezés, varrás stb.).

A hallási fogyatékos (siket, nagyothalló) tanulók iskolai fejlesztése

A látássérült tanulók fejlesztésének alapelvei, célja és kiemelt feladatai

A hallássérült tanuló egyéni fejlesztési lehetőségeit személyiségjegyei, intellektusa mellett döntően befolyásolja a hallássérülés bekövetkeztének, felismerésének időpontja, kóroka, mértéke, a fejlesztés megkezdésének ideje. A hallássérült gyermekek fejlesztése az általános pedagógiai tevékenységen kívül pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs eljárások folyamatában valósul meg. A komplex ellátás a korai és óvodai nevelésre építkezve, döntően a szurdopedagógiában használatos módszerek alkalmazásával, megfelelő audiológiai ellátással, a nagy teljesítményű hallókészülékek, hatékony hangátviteli technikák használatával és/vagy a legkorszerűbb műtéti technika alkalmazásával beépített cochleáris

implantátumokkal történik. A felsoroltak együttesen határozzák meg a hallássérült tanuló eredményes nevelhetőségét, oktathatóságát.

A rendszeresen végzett mérési, speciális pedagógiai vizsgálati, megfigyelési, tapasztalati eredmények figyelembevétele, valamint az audiológus szakorvossal történő folyamatos kapcsolat elengedhetetlen feltétele az eredményes pedagógiai és egészségügyi rehabilitációs és rehabilitációs tevékenységnek. A szakszerű pedagógiai munka végzéséhez mindezen ismeretek, valamint elemi technikai tudnivalók (hallókészülék stb. kezelésében tájékozottság) szükségesek a sajátos nevelési igényű gyermekeket nevelő-oktató pedagógus számára.

A hallássérült tanulók többségi iskolában történő együttnevelése

A nevelés-oktatás szervezeti keretének megválasztását, az alkalmazott speciális módszer- és eszközrendszert minden esetben a gyermek állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg.

A többségi iskolában történő együttnevelés egyéni döntést igényel. Alapja az illetékes szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye.

Az integrált nevelés-oktatás során különös figyelemmel kell lenni a következőkre:

Az adott iskola pedagógiai programjának, illetve tantervének legyen része az a tananyag és követelmény, értékelési mód, melyet a hallássérült gyermek speciális fejlesztése igényel.

Külön gondot kell fordítani arra, hogy a tanuló minden segítséget megkapjon hallássérüléséből, gyengébb nyelvi kommunikációs kompetenciájából, fogalmi gondolkodásából eredő hátrányának és ezzel összefüggő tanulási nehézségének leküzdéséhez.

Az értékelés része olyan követelmény legyen, mely a tanuló sérülését figyelembe véve, halló társaival azonos szinten vagy módon teljesíthető. Az értékelésnél figyelembe kell venni az egyéni fejlesztési terv követelményeit.

A hallássérült tanuló fejlesztési stratégiájának kialakítását segíti a szakirányú végzettségű, integrált oktatásban tapasztalatokkal rendelkező gyógypedagógus. A közreműködés terjedjen ki a hallássérült gyermeket oktató pedagógusok felkészítésére, a fogadó iskola sajátos teendői ellátásának tervezésére, folyamatos tanácsadásra. Az eredményesség érdekében szükség van a szülők és az iskola együttműködésére.

Az integráltan tanuló hallássérült gyermek számára biztosítani kell mindazokat a speciális eszközöket, egészségügyi és pedagógiai rehabilitációs, rehabilitációs ellátást, melyekre a szakértői és rehabilitációs bizottság javaslatot tesz, illetve a hallássérülés tényéből következik (pl. audiológiai gondozás).

Ennek megszervezéséhez a szakértői javaslat, a hallássérültek iskoláiban létrejött egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények részéről történő folyamatos tanácsadás, - mint pedagógiai szakszolgálat, és szervezett továbbképzés, egyéb pedagógiai-szakmai szolgáltatás - nyújthat segítséget.

A NAT alkalmazása a hallássérült (siket és nagyothalló) gyermekek nevelése-oktatásában

A hallássérült tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok és tartalmak megvalósítása általában lehetséges.

Kiemelt fejlesztési feladatok

A hallássérült tanulók nevelésében a NAT-ban leírt fejlesztési feladatok az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak, és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók egyéni fejlődésének függvényei.

Énkép, önismeret

A hallássérült tanulókat fontos segíteni abban, hogy érzékszervi fogyatékoságukkal együtt élve a munka világának aktív részesévé váljanak.

Információs és kommunikációs kultúra

Az ismeretszerzésben fontos szerepe van a vizuális csatornának. Törekedni kell arra, hogy ezen az úton szerzett ismereteknek valóság-hű tartalma legyen, az ismeretanyag a fogalmi általánosításokat, az árnyaltabb kommunikációt is fejlessze.

Hon- és népismeret

A komplex ismeretanyagon nyugvó fejlesztési feladat feltételezi a térben, időben, tartalmakban eltérő összefüggések felismerését. Mindezek súlyos gondot okozhatnak a kommunikációjukban akadályozott hallássérülteknek. A szókinccs, fogalmak bővítése, nonverbális úton szerzett ismeretek fontos részét képezik az egyéni szükségletekhez igazított fejlesztésnek.

Szükséges a társadalmi kapcsolatépítés, kapcsolattartás formáinak elsajátítása, gyakorlása.

Európai azonosságtudat - egyetemes kultúra

Közvetlen élmény nyújtásával lehet hatékonyan ismereteket adni a hazánkon kívüli kultúrkincsek megismeréséhez. A tanulók szemléletének, nyitottságának formálásában nagy jelentőséggel bír, ha kommunikációs lehetőségeikkel kapcsolatot tudnak teremteni szélesebb környezetükben élő (sors)társaikkal.

Környezeti nevelés

A legalacsonyabb életkortól megfigyelés, tevékeny részvétel útján lehet hatékonyan eljuttatni a tanulókat a környezet alakításának, óvásának felismeréséhez. Tudatos pedagógiai segítségre, sok vizuálisan érzékelhető élmény adására van szükség az ismeretek elsajátításához.

Tanulás

A hallássérült gyermekek tanulási folyamatát lényegesen nehezíti különböző mértékű kommunikációs akadályozottságuk. A tanulókkal kapcsolatos speciális igényeik, lehetőségeik (emlékezet, annak struktúrája, dysphasiás jegyek stb.) feltárására építve valósítható meg az egyéni fejlesztés.

Az információs kommunikációs technológiák megismertetése kiemelt pedagógiai feladat, mert ezáltal gazdagodnak az információszerzés lehetőségei.

Testi és lelki egészség

A hallássérült tanulókat szükséges megismertetni - az életkoruknak, esetleges társuló fogyatékoságuknak megfelelő szinten - azokkal az okokkal, melyek hallássérülésüket, illetve annak következményeit okozták. Fontos feladat a hallásjavító eszközök használatának, és azoknak az egészségügyi ismereteknek az elsajátítása, melyekkel megőrizhető, illetve aktivizálható hallásmaradványuk. Életmódjuk, életvitelük alakításában hangsúlyos szerepe van komplex kommunikációs lehetőségeik fejlesztésének (hallásmaradvány kihasználása, szájról olvasás). Szükséges, hogy felismerjék a környezetben előforduló káros szokásokat, kerüljék az ártalmas, utánzó magatartási formákat (dohányzás stb.).

Felkészülés a felnőtt élet szerepeire

Az iskolai fejlesztések során kiemelt feladat a lehető legnagyobb önállóság elérése. Ezért lényeges azoknak az eljárásoknak, módszereknek, tevékenységeknek a megkeresése, és működtetése, amelyek a tanuló életének minden színterén az önálló életvitel kialakítását segítik, gyakoroltatják. Alapvető fontosságú feladat mindazon személyiségjegyek feltárása, melyek a tanulók további sorsának döntő befolyásoló tényezői lehetnek (kézügyesség, megfigyelés stb.). Ezek fejlesztése jó

esélyt adhat arra, hogy pályaválasztásuk sikeres legyen. Reálisan kell felmérniük, feldolgozniuk a hallássérülésükből következő akadályozó tényezőket.

A nagyothalló tanulók iskolai fejlesztése

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

Az iskolai fejlesztés szakaszai megegyeznek a NAT pedagógiai szakaszolásával.

A nagyothalló gyermek iskolakészültsége általában indokolja, hogy a bevezető szakasz hosszabb időszámban - teljesítésére két tanév javasolt - szerveződjön, de az iskola pedagógiai programja és a helyi tanterve alapján a későbbiekben is sor kerülhet egy évfolyam tananyagának egy tanévnél hosszabb időtartamban történő feldolgozására.

Az iskoláztatás bevezető és kezdő szakaszában - a korai gondozás és a speciális óvodai nevelés eredményeire támaszkodva - a nyelvi kommunikációs készségek kialakítása, fejlesztése dominál. Ez a szakasz a szókincs fejlesztését, a köznapi nyelv elemeinek elsajátítását, a beszédérthetőség fejlesztését, a nyelvi különbségek kezelését, valamint a nyelvi-szociális érintkezési formák kialakítását tartalmazza. A tanulók elsajátítják és megközelítően olyan szinten birtokolják az alapvető kultúrtechnikákat, hogy eszközként használhatják a további tudás megszerzésében.

Legkésőbb az *alapozó szakasz* végére a nagyothalló tanulók nyelvi kommunikációs fejlettsége lényegében elérheti az azonos korú halló tanulók fejlettségének alsó szintjét.

A *fejlesztő szakaszban* fő elemeiben már kialakulnak tekinthető az egyéni beszédállapot. Erre támaszkodva általában megvalósítható:

- a nyelvi rendszer további finomítása, a nyelvi-kommunikációs szint emelése, az olvasás-írás eszköz szintű használata, a nyelvi érintkezés formáinak bővítése: tágabb tájékozódás a köznapi nyelvhasználatban, árnyaltabb alkalmazás, a műveltségi területek és témák tartalmának megfelelő fogalmak értő használata, a szociális kapcsolatrendszer, az érintkezési formák pontos értelmezése, a kommunikációs szándéknak megfelelő nyelvi formák megválasztása.

Valamennyi pedagógiai szakasz kiemelt feladata a beszédhallás folyamatos fejlesztése.

A NAT alkalmazása a helyi tanterv készítésénél

A helyi tanterv készítésénél a NAT-ban foglaltak az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók fejlődésének függvénye.

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők, a tanítási-tanulási folyamat azonban zömében speciális pedagógiai módszerrel és eszközzel irányított. Ha a tanulót állapota akadályozza, akkor az *Irányelvben* megadott módosítások figyelembevételével javasolt a helyi tanterv elkészítése.

Az egyes műveltségi területekre vonatkozó ajánlások:

Magyar nyelv és irodalom

- A műveltségi terület fejlesztési feladatainak megvalósítása során komplex nyelvi fejlesztés is történik, speciális feladatokkal, módszerekkel a nyelvi kommunikáció mind teljesebb értékű elsajátításáért. Minden évfolyamon szükséges az *egyéni anyanyelvi nevelés biztosítása*, melynek célja a nagyothalló gyermekek szükségleteihez igazított nyelvi korrekció, különös tekintettel a beszédérthetőség

javítására, a nyelvi megnyilvánulások szintjének minél jobb közelítésére a halló gyermekek kommunikációjához.

Élő idegen nyelv

A tanítási módszerek és a tartalom megválasztásánál a hallásállapotra, a nyelvhasználat nehezítettségére figyelemmel kell lenni.

Művészetek

A műveltségi terület tantárgyain belül az ének-zene fejlesztési feladatait speciális módon kell kialakítani, melynek célja a hallóképesség fejlesztése, a természeti-társadalmi környezet hangjainak megismertetése, az emberi beszéd akusztikus felfogásának a segítése. Szegregált oktatás esetén „Hallás és zenei nevelés” tantárgy beépítése javasolt a helyi tantervbe.

A *Dráma és a tánc* sokoldalú személyiségfejlesztő lehetőségeinek kiaknázása a rehabilitációs célok megvalósításához is hozzájárul.

A hangos beszéd kialakulása után hallássérültté vált tanulók iskolai fejlesztése

A tanulók e csoportja esetében a sajátos nevelési igény a hallássérülés bekövetkezésének idejétől jelenik meg. Oktatásuk NAT-hoz való viszonyát alapvetően az iskola helyi tanterve, hallássérülésükből következő sajátos egészségügyi és speciális pedagógiai igényük szabályozza.

Pedagógiai, valamint egészségügyi célú rehabilitációjukat - ezen Irányelvnek a hallássérültekre vonatkozó fejezetén túl - az alábbiak figyelembevételével szükséges tervezni:

- a hallókészülék használatára szoktatás,
- a hallásmaradvány kondicionálása,
- a meglévő beszédállapot fenntartása (megőrzése) és fejlesztése,
- a szájról olvasás készségének kiépítése, fejlesztése,
- a módosult életvitel elfogadtatása, a harmonikus személyiség erősítése.

A nagyothalló tanulók pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációja

A pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs foglalkozások a gyermek állapotához igazodóan egyéni vagy kiscsoportos formában szervezhetők.

- Nagyothalló tanulók esetében az egészségügyi célú rehabilitáció elsősorban a folyamatos otológiai és audiológiai ellátásra irányul, melyet számukra iskolai keretekben szükséges biztosítani. A nagyothalló tanuló fokozottabban támaszkodik a látására, ezért annak védelme a fülészeti ellátással azonos fontosságú.

- Nagyothalló tanulóknál - különösen a hangos beszéd kialakulása után bekövetkezett halláscsökkenés esetén - kiemelten fontos a mentálhigiénés gondozás, a pszichológiai ellátás.

- A nyelvi kommunikáció döntő befolyással bír nem csak a fogalmi gondolkodás fejlődésére, hanem a lelki élet egészére is. Ezért alapvető pedagógiai fejlesztési cél a lehetőség szerinti legkorábbi időponttól kezdett szakszerű szurdologopédiai ellátás.

- Speciális intézményi oktatás esetén az integrált iskolai és iskolán kívüli életre történő felkészítés biztosítása is feladat.

- A beszéd-, nyelvtanulási (diszfáziás) és egyéb tanulási zavar tüneteit mutató tanulók korrekciója az iskoláztatás végéig szükséges. A számukra alkalmazott követelmények egyéni képességeik függvényében módosulnak.

- Az „Integrációs gyakorlat” célja a kezdő évfolyamokban a halló gyermekekkel való érintkezés, kapcsolattartás megkezdése, beépítése a hallássérült gyermekek életébe, a későbbiekben a középső évfolyamokon a többségi iskolában nevelkedő gyermekekkel, gyermekcsoportokkal való növekvő gyakoriságú együttlét, együtt-tanulás, együtt-sportolás stb., az utolsó két évfolyamon pedig a pályairányítás, a

pályaválasztás, az ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismeretek, tevékenység végzése.

A beszédfigyatelős, beszéd- és nyelvi fejlődésben akadályozott tanulók iskolai fejlesztése

A beszédfigyatelős, beszéd- és nyelvi fejlődésben akadályozott tanulók iskolai fejlesztésének alapelvei, célja és kiemelt feladatai

A beszédfigyatelős tanuló iskolai fejlesztésében, speciális nevelési igényeinek kielégítésében elsőbbséget kell biztosítani az ép beszélő környezetben integráltan történő oktatásnak a különleges gondozási igény feltételeivel is rendelkező többségi általános iskolában. Ez biztosíthatja a tanulók számára a felfelé nivellálást segítő pedagógiai környezetet.

Nagyon súlyos esetekben - főként az intenzív rehabilitáció érdekében - szükség lehet a beszédfigyatelős tanuló elkülönített - az e célra létesített gyógypedagógiai intézményben, osztályban történő - iskolai nevelésére, oktatására. Ennek időtartama azonban ésszerű időhatárok között átmeneti, a terápia eredményességétől függő, a család helyzetétől, terápiás együttműködésétől befolyásolt gyakorlat. A külön iskolákban törekedni kell arra, hogy a tanuló minél előbb visszakerüljön a többségi oktatásba, és különleges gondozása az intenzív rehabilitáció után, integrált oktatása mellett legyen biztosítva.

a) A beszédfigyatelős tanulók fejlesztésében törekedni kell a pszichológiai és fiziológiai tényezők összhangjára, a személyiség és a beszédműködés kölcsönhatására, funkcionális összefüggésrendszerére.

b) A fejlesztés legyen tudatos és tervszerű, melynek során a beszéd állapotának felmérésétől a terápiás terv meghatározásán át a tudatos módszerválasztáson túl a komplexitás és a folyamatkövetés is megvalósul.

c) A módszerek megválasztásakor az életkor, a pszichikai sajátosságok, a beállítódás, az értelmi képesség, a beszédhiba típusának és súlyosságának, és a korrekció adott szakaszának figyelembevétele szükséges.

d) A fejlesztésében meghatározó a sokoldalú percepciók fejlesztés, melynek során a kineztiázis, a hallási, a látási, a beszédmozgási benyomások egymást erősítve fejlődnek.

e) Fontos a transzferhatások tudatos kihasználása. Mivel a különböző beszédműveletek számos azonos, illetve közös elemből tevődnek össze, a fejlesztés a különböző átviteli megoldásokkal eredményesebbé tehető.

f) A beszédfigyatelős tanulók nevelése, oktatása megköveteli az egyéni és csoportos foglalkozások változatos szervezeti kereteit.

g) A súlyos beszédfigyatelős tanulók fejlesztése intenzív és folyamatos.

h) A fejlesztést a szülők támogató együttműködése segíti. A terápiában - a minél gyorsabban automatizált jó beszéd szint elérése érdekében - a tanulóval kommunikáló valamennyi felnőtt legyen partner.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

A tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a NAT-ban alkalmazott szakaszolással. A helyi tantervben a bevezető szakasz időtartamának megnövelése - általában az első évfolyam tananyagának két tanévre történő elosztásával - indokolt lehet.

A NAT alkalmazása

A beszédfigyatelős tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok és tartalmak megvalósítása általában lehetséges.

Kiemelt fejlesztési feladatok

A beszédfigyatekos tanulók nevelésében a NAT-ban leírt fejlesztési feladatok, az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak és fejlesztendő képességek az irányadók, de azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama módosulhat.

Énkép, önismeret

A személyiség fejlesztésében hangsúlyozott szerepet kap a szociális kapcsolatrendszer kommunikációs bázisa, a kommunikációs szándék tudatos megvalósítására nevelés.

Információs és kommunikációs kultúra

Az információszerzésben, tanulásban, szociális-kommunikációs fejlesztésben az informatikai eszközök segítő szerepe kiemelkedő. A számítógép írástechnikai segédeszközként tanulási és munkaeszköz a beszéd útján nehézségekkel kommunikáló tanuló számára.

Tanulás

Az informatikai eszközök tanulás során történő megfelelő és tudatos alkalmazásának különösen az írás- és olvasási nehézséggel küzdő tanulók esetében van kiemelt szerepe.

Testi és lelki egészség

A nevelésnek, oktatásnak átfogó képet kell nyújtania arról, hogy a tanuló miként viszonyuljon beszédfigyatekosságához. Kiemelt feladat a tanuló motiválása a beszédhibája leküzdésére, ugyanakkor felkészítése az esetleges visszaesésekre, azok kezelésére, valamint arra, hogy a maradandó tünetekkel később is együtt tudjon élni.

A NAT alkalmazása a helyi tanterv készítésénél

A helyi tanterv készítésénél a NAT-ban foglaltak az irányadók, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók fejlődésének függvénye.

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők. Ha a tanulót állapota akadályozza, akkor az Irányelvben megadott módosítások figyelembevételével javasolt a helyi tanterv elkészítése.

Az egyes műveltségi területekre vonatkozó ajánlások:

Magyar nyelv és irodalom

A műveltségi területhez kapcsolódó tananyagtartalmat, a fejlesztésre fordított időt a sérülés jellege, mélysége, prognózisa befolyásolhatja. A Magyar nyelv és irodalom, a Művészetek, a Testnevelés és sport, valamint az Élő idegen nyelv fejlesztési feladatainak megvalósítása kíván nagyobb figyelmet, a beszédfigyatekosság típusától függően az egyes témakörök között hangsúlyeltolódások válhatnak szükségessé. Néhány szempont azonban általánosítható:

- olvasás-, írástanítási módszerként beszédfigyatekos tanulók esetében a hangoztató-elemző, illetve a diszlexia-prevenációs olvasástanítási módszer ajánlott;
- a súlyos beszédfigyatekos tanulók anyanyelvi fejlesztésében hosszabb begyakorlási, érési szakaszok tervezendők;

- az anyanyelvi fejlesztés, gondozás a nevelés minden színterén és helyzetében, az oktatás teljes időtartama alatt központi szerepet játszik.

Művészetek. Testnevelés és sport

Mindkét műveltségi terület jól szolgálja a fejlesztés másik nagy területének, a téri orientáció, mozgás-, ritmus-, beszédkoordináció követelményeinek megvalósítását. A dráma és a tánc kiemelt szerepet kap a rehabilitációs célú feladatok megvalósításában is.

Élő idegen nyelv

A beszédfigyelmesség típusához igazodó módszerek - pl. dadogók esetében az írásbeliség, diszlexiás tanulóknál pedig az auditív módszerek - elsőbbségét szükséges biztosítani.

Pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitáció

A pedagógiai rehabilitáció ajánlott tevékenységformái

- Logopédiai egyéni és csoportos terápia.
- Szenzoros integrációs tréningek és terápiák.
- Kommunikációs tréningek.
- Bábterápia.
- Drámaterápiás foglalkozások.

Az egészségügyi rehabilitáció formái

- Foniátriai vizsgálat és ellátás.
- Gyermeke-neurológiai vizsgálat és ellátás.
- Pszichológiai vizsgálat, pszichoterápia.
- Gyógyúszás.
- Gyógytorna.
- Relaxációs tréningek.

Logopédiai egyéni és csoportos terápia a leggyakoribb kórformák esetében

A beszédfigyelmeges tanuló - függetlenül attól, hogy az iskolai nevelésben, oktatásban integráltan vagy szegregáltan részesül-e - az iskolai oktatás keretében, annak részeként vesz részt a beszéd technikai és tartalmi fejlesztését szolgáló logopédiai terápiás foglalkozáson. A beszédfigyelmegesség eltérő kórformái szerint a rehabilitációs feladatok is eltérőek.

A beszédészlelés és beszédmegértés zavara

A beszédfeldolgozási folyamat zavaráról akkor beszélünk, ha az elhangzott közlések azonosítása korlátozott, nem pontos, megértésük bizonytalan, akadályozott, az értelmezés kérdéses, gátolt. Nagyon súlyos a zavar, ha a beszédfeldolgozás a gyermek, tanuló biológiai életkorához képest több mint 3 év, és a beszédfeldolgozás összes részfolyamatát érinti.

A terápia célja:

Az elmaradott, illetőleg zavart beszédmegértés korrekciója, azaz az életkornak megfelelő folyamatműködés kialakítása, a következményes problémák csökkentése, megszüntetése.

A fejlesztés menetét meghatározó tényezők: az életkor, a beszédprodukció, a beszédészlelési és beszédmegértési zavar mértéke, a következményes problémák jelenléte és mértéke (olvasási, helyesírási nehézségek).

A rehabilitációs tevékenység GMP-diagnosztikára épül. Tartalma célzott beszélgetések és célzott verbális feladatok megoldása egyénileg, illetve kiscsoportban.

Megkésett/akadályozott beszédfejlődés

Az ép értelmű és ép érzékszervű gyermek beszédfejlődése elmarad a megfelelő beszédszinttől.

A terápia célja:

A nyelvi közlés többszintű összetevőjének (szókincs, helyes ejtés, nyelvtani rendszer, szóbeli és írásbeli szövegalkotás) sokoldalú, intenzív differenciált fejlesztése, amely specifikusan egyéniesített jellegű.

A logopédiai terápia feladata:

- a beszédre irányuló figyelem fejlesztése,
- a mozgások speciális fejlesztése,
- az aktív és a passzív szókincs bővítése,
- a beszédészlelés és -megértés fejlesztése,
- a prognosztizálható olvasás-/írászavar megelőzése.

Dadogás

A beszéd összerendezettségének zavara, amely a ritmus és az ütem felbomlásában és a beszéd görcsös szaggatottságában jelentkezik. A dadogás terápiaja komplex (logopédiai, orvosi, pszichológiai), egyénre szabott terv alapján zajlik.

A logopédiai terápia feladata:

- a test és a beszédszervek laza izomműködésének kialakítása,
- helyes légzéstechnika kialakítása,
- cselekvéshez kötött beszédindítás,
- relaxációs gyakorlatok,
- mozgás- és ritmus koordináció fejlesztése,
- a beszéd automatizált elemeinek technikai fejlesztése és javítása,
- a beszédhez szükséges motiváció megteremtése, az önismeret és önértékelés fejlesztése.

Hadarás

A beszéd súlyos zavara, melyre a rendkívüli gyorsaság, a hangok, a szótagok kihagyása, a pontatlan hangképzés, a monotonia és a szegényes szókincs jellemző. A hadaráshoz gyakran társul a könnyen elterelhető érdeklődés.

A logopédiai terápia feladata:

- a figyelem fejlesztése,
- beszédterápia, helyes légzéstechnika kialakítása,
- mozgás- és ritmuskorrekció és -fejlesztés

Diszfónia

A zöngképzés, az ún. primér hang területén megjelenő hangképzési zavar. A diszfóniások beszédéből hiányzik, vagy torzult formában van jelen a zöngé.

A logopédiai terápia feladata:

- a tiszta egyéni beszédhang kialakítása és a folyamatos spontán beszédbe való beépítése,
- a hangminőség és az anatómiai-élettani viszonyok további romlásának megakadályozása.

Orrhangzós beszéd

Legsúlyosabb esetei az ajak- és szájpadhasadékok következtében alakulnak ki. A szájpadhasadékkal gyakran együtt jár az enyhe fokú nagyothallás. A beszédfejlődés,

majd a mondatok megjelenése is késhet, azok hiányosak, diszgrammatikusak lehetnek.

A logopédiai terápia feladata a nyelv minden szintjére kiterjedő beszéd-, illetve nyelvi fejlesztés.

A pszichés fejlődés zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók iskolai fejlesztése

A fejlesztés alapelvei

- A részképeség-zavar tüneteit mutató tanulók sajátos nevelési igényeinek kielégítése gyógypedagógiai tanár, terapeuta és/vagy pszichológus közreműködését igényli. A rehabilitációs célú órakeretben a tanulók fejlesztése egyéni terápiais terv alapján történik.

A kialakulatlan részképeség jellegének megfelelően az iskolai oktatásban érvényesíteni kell a számonkérési, értékelési, esetleg - indokolt esetben, a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság javaslata alapján - az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és minősítés alóli mentesítés lehetőségét.

- A részképeség-zavar tüneteit mutató tanuló egyéni fejlesztése, külön oktatása intenzív terápiais céllal szervezett átmeneti formának tekinthető, melyet csak súlyos állapotok esetén célszerű alkalmazni, és amelynek célja, hogy a tanuló minél előbb visszakerüljön az őt integrálni képes környezetbe.

- Az iskolai nevelés, oktatás során kiemelt feladat:

- a) az egészséges énkép és önbizalom kialakítása,
- b) a kudarcűrő-képesség növelése,
- c) az önállóságra nevelés.

A fejlesztés kiemelt céljai, feladatai

Diszlexia, diszgráfia

A diszlexia a tanulási zavarok fogalmkörébe tartozó, intelligenciaszinttől független olvasási és helyesírási gyengeség. Hátterében a központi idegrendszer sérülései, organikus eltérései, érési késése, működési zavara, örökletesség, lelki és környezeti okok különböző összefonódásai találhatóak meg, valamelyik dominanciájával. Általában differenciálatlan az aktív szókinccs, és gyenge a verbális emlékezet. A tanuló az új szavakat nehezen jegyzi meg, megmásítja, torzítja, jó értelmi képesség esetén új szót alkot helyette, vagy körülírja a fogalmat. Az olvasás tanulása során nehezen alakul ki a hang-betű kapcsolat, gyakori és makacs betűtévesztések fordulnak elő, a sorrendben átvetések tapasztalhatóak, a hosszabb szavak áttekintése rendkívül nehéz. Hibás kombinációk, felületes akusztikus képzetek előhívása észlelhető. Nehéz a figyelem megosztása az olvasási technika és a szöveg tartalma között, pontatlan a toldalékok olvasása, lassú az olvasási tempó, gyenge a szövegértés.

A súlyos olvasás-írászavar irreverzibilis, maradványtünetei a közép- és felsőfokú oktatásban, illetve a felnőttkorban is feltűnnek és fennmaradnak.

Diszgráfia esetén az írómozgásokban, azok kivitelezésében jellemző a rossz kéztartás, az íróeszköz helytelen fogása, a görcsösség. Más tananyagokban való előrehaladáshoz viszonyítva nagyon lassú az írás megtanulásának folyamata.

Az írómozgás egyenetlen, ritmusa és lendülete töredezett lesz, az optimális mozgássor csak nagyon lassan valósul meg, ezért fáradékonyabbak a diszgráfiais tanulók.

A fejlesztés célja:

Az olvasás-, írászavarok javításának feladata az iskolás korban, hogy kialakítsa a tanulóban az intellektusának és mindenkori osztályfokának megfelelő értő olvasás-írás készséget, fejlessze kifejező készségét, segítse az olvasás, írás eszközzé válását az ismeretek megszerzésében.

A fejlesztés feladatai:

- a) a testséma biztonságának kialakítása,
- b) a téri és időrelációk kialakítása praktikus és verbális szinten,
- c) a vizuomotoros koordináció gyakorlása,
- d) a látás, hallás, mozgás koordinált működtetése,
- e) az olvasás, írás tanítása (szükség esetén újratanítása) lassított tempójú, nyújtott ütemű, hangoztató-elemző, szótagoló, a homogén gátlás elvét figyelembe vevő, valamint a vizuális és auditív észlelésre alapozó módszerrel,
- f) az olvasás, írás készségének folyamatos gondozása, fejlesztése a tanuló egész iskolai pályafutása alatt,
- g) a kompenzáló technikák alkalmazása valamennyi tantárgy tanulása során,
- h) az élő idegen nyelv oktatása speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel,
- i) az olvasásképtelenség esetében a tanulás segítése a szövegek auditív tolmácsolásával, gépi írással, szövegszerkesztő használatának megtanításával és alkalmazásával.

Diszkalkulia

A diszkalkulia különböző számtani műveletek, matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértésének, a számjegy, számkép felismerésének, egyeztetésének, grafikus ábrázolásának, a számok sorrendiségének, számneveket szimbolizáló vizuális alakzatok azonosításának nehézsége más iskolai teljesítmények (pl. olvasás, írás, idegennyelv tanulás) jó színvonala mellett. Hátterében általában valamilyen idegrendszeri sérülés húzódik meg, amelynek következtében zavart az érzékelés-észlelés folyamata, sérült a gondolkodás. Nehezítetté válik a szimbólumok felismerése és tartalmi azonosítása, akadályozott a fogalmak kialakulása, sérülnek a fogalmakkal végzett gondolkodási műveletek, a sor- és szabályalkotás, a téri és síkbeli viszonyok érzékelése, illetve zavart szenved az emlékezet és a figyelem.

A diszkalkuliás tanulóknál általában hiányzik a matematikai érdeklődés, kialakulatlan a mechanikus számlálás képessége, a mennyiség-állandóság. Súlyos elmaradásaik vannak a matematikai nyelv használatában, a matematikai relációk verbális kifejezésében.

A fejlesztés feladatai:

- a) az érzékelés-észlelés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a beszéd összehangolt, intenzív fejlesztése,
- b) a testséma kialakítása,
- c) a téri relációk biztonsága,
- d) a relációk nyelvi megalapozása, a matematikai nyelv tudatosítása,
- e) a szerialitás erősítése,
- f) segítő, kompenzáló eszközök használatának megengedése,
- g) a fogalmak, így a szám- és műveletfogalom kialakításakor a manipuláció előtérbe helyezése, a megfigyelés és a megértés érdekében a matematikai eszközök használata, a képi, vizuális megerősítés,
- h) a fokozott mennyiségű gyakorlás során az egyéni sajátosságokhoz igazított, megjegyzést segítő technikák, eljárások megtalálása és alkalmazása.

A kóros hiperkinetikus vagy kóros aktivitászavar, a figyelemzavar

Hiperkinetikus zavarok

Már az első öt évben kialakuló tünetegyüttes, melyet jellemez a tevékenységek csapongása, a figyelmetlenség, a nagyfokú impulzivitás, a szabályok gyakori megszegése, megfontolatlanság, többszöri konfrontálódás a társakkal. Gyakori a kognitív működések zavara, illetve a nyelvi és motoros képességek fejlődésének késése. Másodlagos szövődménye az aszociális viselkedés és csökkent önértéktudat.

Magatartási zavarok

Jellemzői a visszatérő és tartós disszociális, agresszív vagy dacos magatartássémák. A viselkedés erősen eltér az adott életkorban elvárhatótól, a szociális elvárásokat durván áthágja. Sokkal súlyosabb lehet, mint egy gyermekcsíny vagy egy serdülőkori lázadás és hosszan tart (hat hónap vagy annál hosszabb ideig). Jellemzi még: nagyfokú harcoság, társakkal, tárgyakkal, állatokkal szembeni durva bánásmód, fenyegető erőfitogtatás, indulatkitörések, iskolakerülés, hazudozás.

A fejlesztés elvei, módszerei, feladatai:

a) A tanuló optimális helyének megválasztása a pedagógus kommunikációs jelzéseinek megfelelő érzékelésére.

b) Az egyénhez igazított követelmények kialakítása a gyermek képességeinek, érdeklődésének, terhelhetőségének ismeretében.

c) A tanuló viselkedésének (kommunikációjának, önbizalmának, magabiztosságának, önérvényesítésének, cselekvéses, illetve verbális megnyilvánulásainak) megismerése siker vagy kudarc esetén. Ennek alapján a tanuló alkalmazkodásának, a kortárs csoportba való beilleszkedésének segítése.

d) Együttműködés a családdal és más szakemberekkel.

e) A fejlődés segítése gyakori pozitív visszajelzésekkel, a sikerélmény biztosítása.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

A tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai nem térnek el a NAT-ban rögzítettektől. A helyi tantervben indokolt lehet az első évfolyam két tanévi időtartamra történő széthúzása. Ebben az esetben az első tanév az intenzív prevenció, a szakszerű funkciófejlesztés, a pszichés gondozás, a megfelelő motiváció és a feladattudat kialakításának az időszaka a gyógypedagógiai korrekciós-kompenzáló-terápiás módszerek alkalmazásával.

A NAT alkalmazása

A pszichés fejlődés zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban meghatározott fejlesztési feladatok és tartalmak megvalósítása általában lehetséges.

Kiemelt fejlesztési feladatok

A pszichés fejlődés zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott tanulók nevelése-oktatása során a NAT-ban leírt fejlesztési feladatok az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) módosulhat.

Kiemelt szerepet kap az Énkép és önismeret, a Kommunikációs kultúra, a Testi és lelki egészség, a Felkészülés a felnőtt lét szerepére.

A NAT és a kerettanterv alkalmazása a helyi tanterv készítésénél

A helyi tanterv készítésénél a NAT-ban foglaltak az irányadóak, de az egyes műveltségi területekhez rendelt tartalmak, és fejlesztendő képességek (azok fejlődési útjai, módjai és kialakulásuk időtartama) mindenkor a tanulók egyéni fejlődésének függvénye.

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők, a tanítási-tanulási folyamat azonban zömében speciális pedagógiai módszerrel és eszközzel irányított.

A helyi tanterv kiemelten kezelje az önismeretet, a reális önértékelés kialakítását, a kommunikáció fejlesztését. E feladatok minden műveltségterületen meg kell, hogy jelenjenek. Célzottan szerepet kaphat az Ember és társadalom, a Művészetek és ezen belül a Dráma és tánc fejlesztési feladatai között.

A beszédészlelés és beszédmegértés, a verbális figyelem és emlékezet intenzív fejlesztése, az olvasásértés fejlesztése a Magyar nyelv és irodalom műveltségi terület fejlesztési feladatai között kap kiemelt szerepet.

Az élő idegen nyelv tanításánál a nyelvoktatás auditív módszereinek előtérbe helyezése javasolt.

A Művészetek műveltségi területen belül a komplex művészeti terápia, a drámapedagógia, az akusztikus és vizuális észlelés fejlesztésének kiemelt szerepe van.

A Testnevelés és sport műveltségi terület fejlesztési feladatainak megvalósítása során szenzoros integrációs programok és terápiák beállítása és/vagy gyógyújszás, valamint logopédiai ritmika alkalmazása is javasolt. *A Matematika területén* a kompenzációs lehetőségek, speciális módszerek alkalmazása segíti az eredményes fejlesztést.

Azoknál a tanulóknál, akiknél a sajátos nevelési igény oka a hiperaktivitás, a figyelemzavar, indokolt a korszerű, rugalmas szervezeti keretek és módszerek előtérbe helyezése a helyi tanterv készítésénél.

Egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitáció

Az egészségügyi célú rehabilitáció elsősorban a pszichés fejlődési zavar jellegének, tüneteinek kivizsgálásakor megállapított diagnózisnak megfelelő szakorvosi ellátást, annak folyamatosságát, kontrollját, valamint a pedagógiai rehabilitációt segítő egészségügyi terápiákat foglalja magába.

Ebből a szempontból fontos a gyermekneurológiai, a fülészeti, valamint a szemészeti vizsgálat, szükség esetén az érzékszervi gyógyítás.

A gyógypedagógiai tanár/terapeuta által vezetett pedagógiai rehabilitáció a funkcionális képességefejlesztő programok külön alkalmazásával, a fejlesztések során tanultak elmélyítésével szolgálja az eredményes iskolai előmenetelt.

7. Általános feladatok

7.1. Szűrések, felmérések, szakvélemények, kontroll-vizsgálatok

A logopédiai szűrés az a vizsgálati folyamat, melynek során megkeressük a beszéd- és nyelvi zavarral küzdő gyerekeket. A vizsgálati folyamat érintettjei: a belépő új első osztályosok, ezen felül igény szerinti szűrés a további évfolyamokon.

A szűrési folyamat dokumentumai:

- szűrő / vizsgálati lapok
- érintett csoport névsora (vizsgálati dátummal)
- forgalmi napló

A vizsgálati eszközök:

Első évfolyamon

- az artikuláció vizsgálatához minden hangra kiterjedő szóanyag
- emberrajz
- Meixner-féle szókincsvizsgálati anyagok
- Verbális emlékezet vizsgálata

Igény szerintinél

- Meixner-féle olvasás- és írásvizsgálat
- Egyéb vizsgáló eljárások (lsd: Logopédia, Sulinova 2004. 51.o.)

A szűrővizsgálat menete:

- szülők tájékoztatása a szűrésről
- év eleji felmérés szeptemberben
- értékelés a vizsgálatok megadott szempontjai szerint
- szóbeli tájékoztatás a vizsgálati eredményekről a szülőknek, a tanulókkal foglalkozó szakembereknek
- év végi felülvizsgálat júniusban
- szükség szerinti év közbeni szűrés

A szűrések után a következtetések levonása, illetve a csoportbeosztások elkészítése.

A csoportok kialakításánál lehetőleg törekedni kell a homogenitásra, a beszéd fogyatékoság mértékére és mikéntjére, valamint az intelligenciakorazonosságára. Ezen szempontok alapján készül el a heti órarend.

A szakvélemények másolatát külön dossziében őrizzük, a felülvizsgálati időpontokról táblázatot vezetünk. *Lsd.: melléklet*

7.2. Szakmai együttműködések, kapcsolattartás

A logopédusok szakmai együttműködésének területei:

- iskolán belüli szakmai együttműködések
 - iskolavezetés
 - szaktanárok
 - osztálytanítók
 - fejlesztőpedagógus

- iskolán kívüli szakmai együttműködések
 - logopédiai szakszolgálat
 - Egyesített Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény
 - Pedagógiai Szakszolgálat
 - Speciális utazószolgálat
 - audiometriai szűrőállomások, foniáter szakorvos
 - szemész szakorvos
 - gyermekpszichiátria, neurológia, mentálhigiéné
 - Gyermekjóléti Szolgálat
 - civil szervezetek
 - szülők

7.3. Szakmai dokumentációk

A logopédusok által használt szakmai dokumentációk:

- a tanulók által hozott vizsgálati anyagok
- a szűrés dokumentumai
- további vizsgálati anyagok
- egyéni fejlesztési lapok
- forgalmi napló
- munkanapló

7.4. Habilitációs, rehabilitációs foglalkozások, időkeretek

A sajátos nevelési igényű tanulók különleges gondozási igénye biológiai, pszichológiai és szociális tulajdonság-együttes, amely a tanuló nevelhetőségének, oktathatóságának, képezhetőségének az átlagtól eltérő jellegzetes különbségeit fejezi ki.

A sajátos nevelési igény kifejezi:

- a tanuló életkori sajátosságainak fogyatékoság által okozott részleges vagy teljes körű módosulását,
- az iskolai tanuláshoz szükséges képességek részleges vagy teljes kiesését, fejletlenségét, lassúbb ütemű és az átlagtól eltérő szintű fejleszthetőségét.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő

fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teszi szükségessé.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység olyan szakmaközi együttműködésben kialakított és szervezett nyitott tanítási-tanulási folyamatban valósul meg, mely az egyes tanulók vagy tanulócsoportok igényeitől függő eljárások, időkeret, eszközök, módszerek, terápiák alkalmazását teszi szükségessé.

8. A fejlesztés, terápia általános szempontjai

A sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztésénél az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- fogyatékoság típusa, súlyossága.
- fogyatékoság kialakulásának ideje.
- a sajátos nevelési igényű tanuló:
 - életkora, pszichés és egészségi állapota, rehabilitációs műtétei,
 - képességei, kialakult készségei,
 - kognitív funkciói, meglévő ismeretei.

A társadalmi integráció kívánalmai: lehetséges egyéni életút, továbbtanulás, pályaválasztás, életvitel.

A szakirányú végzettséggel rendelkező gyógypedagógus kompetenciája:

1. a programok, programcsomagok összeállítása,
2. a habilitációs, rehabilitációs egyéni és kiscsoportos fejlesztés,
3. közreműködés az integrált nevelés, oktatás keretein belül a tanítási órákba beépülő habilitációs, rehabilitációs fejlesztő tevékenység tervezésében, ezt követően a konzultációban.

9. A fejlesztés tartalma

A sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztésének általános feladatai:

- a testi, érzékszervi, értelmi, beszéd- és egyéb fogyatékoságból, az autizmusból fakadó hiányzó vagy sérült funkciók helyreállítása, újak kialakítása.
- a meglévő ép funkciók bevonása a hiányok pótlása érdekében.
- a különféle funkciók egyensúlyának kialakítása.
- a szükséges speciális eszközök elfogadtatása és használatuk megtanítása.
- az egyéni sikereket segítő, a társadalmi együttélés szempontjából kívánatos egyéni tulajdonságok, funkciók fejlesztése.

10. A fejlesztés eredményességének minősítése

A sajátos nevelési igényű tanulót, illetve a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulót - jogszabályban meghatározott munkamegosztás szerint - a szakértői és rehabilitációs bizottság vagy a nevelési tanácsadó szakértői véleménye alapján - a gyakorlati képzés kivételével - az igazgató mentesíti egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól. Az egyéni

foglalkozás keretében - egyéni fejlesztési terv alapján - segíti a tanuló felzárkóztatását a többiekhez. Az alpműveltségi vizsgán és az érettségi vizsgán az érintett tantárgyak helyett a tanuló - a vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint - másik tantárgyat választhat. A tanuló részére a felvételi vizsgán, az osztályozó vizsgán, a köztes vizsgán, a különbözeti vizsgán, a javítóvizsgán, az alpműveltségi vizsgán, illetve az érettségi vizsgán, a szakmai vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszköz (írógép, számítógép stb.) alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását.

Az integrációs felkészítés pedagógiai rendszerének kétéves bevezetési ütemterve

Tevékenység	I. félév	II. félév	II. év
I. Az alkalmazás feltételei			
1. Integrációs stratégia elkészítése			
1.1. Helyzetelemzés az integráció szempontjai, elvárható eredményei alapján	Elkészül a helyzetelemzés.		Az egy évvel korábbi helyzetelemzés áttekintése, felülvizsgálat, aktualizálás.
1.2. Célrendszer megfogalmazása	Elkészül az általános célok intézményi szintű megfogalmazása- a helyi sajátosságok figyelembevételével.		A célok felülvizsgálata elkészült.
1.3. Két éves bevezetési terv elkészítése	Elkészül a bevezetési terv.		Időarányos teljesítés figyelemmel kísérése, szükség esetén a korrekció elkészítése.
• Beiskolázási terv	Hosszútávon használható beiskolázási terv készült, trend vizsgálat alapján (demográfiai adatok, beiskolázási terület nagysága).	Tanulók szüleinek informálása megtörtént.	Fenntartói körzethatárok az integrációs feltételeknek megfelelően módosultak.
• Szervezet-fejlesztési terv	Iskolaszervezési intézkedések, technikai feltételek, módszertani feltételek és pedagógus készségek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.		A szervezetfejlesztési terv teljesítésének áttekintése, szükséges korrekciók elkészítése.
• Erőforrás terv, továbbképzési terv	Az intézmény rendelkezésére álló humán és eszköz erőforrások feltérképezése, az intézményi kompetencia		Az erőforrás terv felülvizsgálata, aktualizálása, szükség esetén korrigálása.

	térkép elkészítése. Beiskolázási terv aktualizálása.		
2. Az iskolába való bekerülés előkészítése			
2.1. Az óvodából az iskolába való átmenet segítése	Országos diagnosztikus vizsgálat 4-9 évesek számára c. fejlődésvizsgálat megtervezése, kivitelezése. Közös program készült: <ul style="list-style-type: none"> • célmeghatározás • kapcsolattartás módja, a kapcsolattartás ütemezése, • projekt-team alakítása • helyzetelemzés 	Egyéni fejlesztési terv alapját alkotó közös vizsgálati anyag készült.	Vizsgálati anyag felülvizsgálata, korrekciója megtörtént.
2.2. Heterogén osztályok kialakítása a jogszabályoknak megfelelően	Iskolaszervezési intézkedések, technikai feltételek kialakítottak.	Jogszabálynak megfelelő integrációs feltételrendszer jött létre.	A 2. évnak megfelelő integrációs feltételrendszer létrejött.
3. Együttműködések – partnerségi kapcsolatok kiépítése			
3.1. Szülői házzal	Kommunikációs terv készült a szülőkkel való kapcsolattartás formájára és tartalmára.	A pedagógusok a szülőkkel egyéni kapcsolattartási rendet alakítottak ki (alkalom, rendszeresség, tartalom dokumentálása).	A kapcsolatrendszer működtetése beépült a pedagógiai programba.
3.2. Gyermekjóléti szolgálattal	Együttműködési terv készül a konkrét feladatokat, ütemezést, várható eredményeket felsorolva.	Az iskolába kerülő tanulók és családjuk komplex segítői terve elkészült.	A kapcsolatrendszer működtetése beépült a pedagógiai programba.
3.3. Szakmai és szakszolgálatokkal	A megfelelő szolgáltató igénybevételéről komplex szempontok alapján döntés született.	Együttműködési szerződés felsorolja az igénybe veendő területeket, konkrét feladatokat, ütemezést, várható eredményeket és a pénzügyi feltételeket.	A szakszolgáltatók minősítése rendszeres és dokumentált.
3.4. Középfokú oktatás intézménnyel	Az együttműködési területek azonosítása a tanulók középiskolai utánkövetése érdekében megtörtént.	Együttműködési megállapodás felsorolja a konkrét feladatokat, ütemezést, várható eredményeket.	A kapcsolatrendszer működtetése beépült a pedagógiai programba.
3.5. Amennyiben van, a kisebbségi önkormányzattal	Együttműködési megállapodás felsorolja a konkrét feladatokat, ütemezést, várható eredményeket.		A kapcsolatrendszer működtetése beépült a pedagógiai programba.
3.6. Civil szervezetekkel	Együttműködési megállapodás felsorolja a konkrét feladatokat, ütemezést, várható eredményeket.		A kapcsolatrendszer működtetése beépült a pedagógiai programba.

II. A tanítást-tanulást segítő és értékelő eszközrendszer elemei			
1. Kompetenciafejlesztő programok és programelemek (Önálló tanulást segítő fejlesztés, eszközjellegű kompetenciák fejlesztése, szociális kompetenciák fejlesztése)			
Kulcskompetenciákat fejlesztő programok és programelemek	Döntés születik a kulcskompetenciák fejlesztését szolgáló programokról: mely programok adaptálandók, és melyeket kell kidolgozni, továbbfejleszteni.	Programadaptáció és/vagy fejlesztés. Programelemek kipróbálása.	A programelemek beépültek a pedagógiai programba, teljes körű bevezetésük megtörtént.
2. Az integrációt segítő tanórán kívüli programok, szabadidős tevékenységek			
<i>Az integrációt segítő tanórán kívüli programok, szabadidős tevékenységek</i>	Kiegészítő és speciális programok listájáról döntés született. Projektterv készült az új programok bevezetésére és működtetésére.	Dokumentáltan működnek a kiegészítő programok, és hatékonyságuk monitorozott.	Éves szinten a munkatervben rögzítettek ezek a tevékenységek.
<i>Patrónusi, mentori vagy tutori rendszer működtetése</i>	Döntés született a patrónusi rendszer működtetéséről. Személyi feltételek biztosítása megtörtént.		A patrónusi rendszer működik, ellenőrzése megoldott.
3. Az integrációt segítő módszertani elemek			
<i>Egyéni haladási ütemet segítő differenciált tanulásszervezés</i>	A módszer helye és szerepe pontosan meghatározott, a szükséges iskolaszervezési és technikai feltételek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.	Differenciáló tananyagegységek állnak rendelkezésre.	A pedagógusok alkalmazzák a differenciálást. A pedagógiai programban a módszerek helye és szerepe pontosan meghatározott.
<i>Kooperativitás</i>	A módszer helye és szerepe pontosan meghatározott, a szükséges iskolaszervezési és technikai feltételek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.	Együttműködési készségeket fejlesztő tananyagok állnak rendelkezésre.	A pedagógusok alkalmazzák a kooperációs technikákat. A pedagógiai programban a módszerek helye és szerepe pontosan meghatározott.
<i>Projekt módszer</i>	A módszer helye és szerepe pontosan meghatározott, a szükséges iskolaszervezési és technikai feltételek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.	Tanmenetek készültek a projektekhez.	A felsorolt módszerek a helyi tantervben szerepelnek.
<i>Drámapedagógia</i>	A drámapedagógia helye és szerepe pontosan meghatározott, a szükséges iskolaszervezési és technikai feltételek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv		A pedagógiai programban a drámapedagógia helye és szerepe pontosan meghatározott.

	készült.		
4. Műhelymunka – a tanári együttműködés formái			
<i>Értékelő esetmegbeszélések.</i>	Iskolaszervezési intézkedések, technikai feltételek, módszertani feltételek és pedagógus készségek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült az esetmegbeszélések beillesztésére a pedagógiai programba.	Rögzítettek azok a szempontok, amelyek alapján a pedagógusok elvégzik az értékelő esetmegbeszélést.	Az értékelő esetmegbeszélések dokumentáltak a rendszer részei, és konklúzióit a pedagógusok használják a fejlesztési tervek korrekcióinál.
<i>Problémamegoldó fórumok</i>	Iskolaszervezési intézkedések, technikai feltételek, módszertani feltételek és pedagógus készségek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.	Rögzített és dokumentált a kapcsolattartás formája, gyakorisága, módszere és eredményei.	A pedagógus együttműködési technikák dokumentáltak a rendszer részei, és konklúzióit a pedagógusok használják a fejlesztési tervek korrekcióinál.
<i>Hospitálásra épülő együttműködés</i>	Iskolaszervezési intézkedések, technikai feltételek, módszertani feltételek és pedagógus készségek listája elkészült. A hiányok pótlására projektterv készült.	Rögzített és dokumentált a kapcsolattartás formája, gyakorisága, módszere és eredményei.	A pedagógus együttműködési technikák dokumentáltak a rendszer részei, és konklúzióit a pedagógusok használják a fejlesztési tervek korrekcióinál.
5. A háromhavonta kötelező kompetencia alapú értékelési rendszer eszközei			
<i>A szöveges értékelés – árnyalt értékelés</i>	Elkészült a szöveges értékelésre vonatkozó terv, mely szabályozza az érdemjeggyel és szöveggel történő értékelés kapcsolatát.	Rögzítettek azok a szempontok, amelyek alapján a pedagógusok értékelnek.	A pedagógusok alkalmazzák az árnyalt értékelést. A pedagógiai programban a módszer helye és szerepe pontosan meghatározott. Az érintett tanulók értékelése a jogszabályban meghatározott rendben zajlik.
<i>Egyéni fejlődési napló</i>	Az egyéni fejlesztés nyomon követésének módjáról döntés született.		Az érintett tanulók értékelése a jogszabályban meghatározott rendben zajlik.
6. Multikulturális tartalmak			
<i>Multikulturális tartalmak megjelenítése</i>	A multikulturális tartalmak megjelenítéséről döntés született (integráltna a tantárgyakban, vagy külön projektekben).	Tananyagok és segédletek prototípusa elkészült vagy adaptált.	Tananyagok vagy projektek beépültek a helyi tantervbe.

7. A továbbhaladás feltételeinek biztosítása			
<i>Pályaorientáció</i>	Döntés született a pályaorientációs program helyéről a helyi pedagógiai programban. Projektterv készült az esetleges változtatásra.	Pályaorientációs program elkészült.	Nő az érettségire adó intézményekben továbbtanuló hátrányos helyzetű tanulók száma.
<i>Továbbtanulásra felkészítő program</i>	Döntés született a felkészítő program helyéről a helyi pedagógiai programban. Projektterv készült az esetleges változtatásra.	A felkészítő program elkészült.	Nő az érettségire adó intézményekben továbbtanuló hátrányos helyzetű tanulók száma.